

ons Mausoleum

ons Mausoleum

een blijvende herinnering

een blijvende herinnering

Aan de historie van het Mausoleum kleeft een belofte, namelijk dat "wij" als levende getuigen van na de Tweede Wereldoorlog goed voor het Mausoleum en haar omgeving zouden zorg dragen.

Die zorg is een opdracht aan ons allen die na ons komen, om daarmee de verzetsstrijders van toen te blijven gedenken en te eren. Opdat wij ze nooit vergeten.

Pieter Plug

Colofon

Auteur : Pieter Plug

Coverontwerp: Pieter Plug

ISBN:

© Pieter Plug

ons Mausoleum een blijvende herinnering

Pieter Plug

GESTEUND DOOR HET RECHT, VIelen VOOR DE VRIJHEID:

Abraham du Bois, 1e Lt. Special Air Service *
Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 Maart 1945 in den leeftijd van 28 jaar.

Gerrit Boonzaaijer, B.S.
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 62 jaar.

Steven H. Boonzaaijer, B.S.
Overleden in kamp Wöbelin op 14 April 1945 in den leeftijd van 47 jaar.

Marinus A. van den Born, B.S.
Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 Maart 1945 in den leeftijd van 22 jaar.

Lammert Braaflhart, L.K.P.
Overleden in Concentratiekamp Rathenau op 11 Januari 1945 in den leeftijd van 52 jaar.

Hendrik Brouwer, L.K.P.
Gefusilleerd te Vught op 4 September 1944 in den leeftijd van 42 jaar.

Hendrik Dorrestijn, groep „De Waarheid”, *
Overleden in Concentratiekamp Amersfoort op 18 December 1942 in den leeftijd van 26 jaar.

Lambertus van Elst, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 27 jaar.

Adriaan den Engelsens, L.K.P.
Overleden in Concentratiekamp Buchenwald op 28 Januari 1945 in den leeftijd van 23 jaar.

Cornelis Garritsen, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 23 jaar.

Pieter R. de Geest, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 36 jaar.

Derk van Gestel, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 45 jaar.

Arie van Hoek, groep „Trouw”, *
Overleden in Concentratiekamp Ladelund op 1 December 1944 in den leeftijd van 24 jaar.

Christiaan Hollebrands, L.K.P.
Gesneuveld bij Werkendam op 23 September 1944 in den leeftijd van 26 jaar.

Frederik B. A. J. Jansen, O.D.
Overleden in Concentratiekamp Nassenau in November 1943 in den leeftijd van 63 jaar.

Jo Kelderman, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 26 jaar.

Leonard G. Lambert, B.S. *
Neergeschoten door S.D. te Lunteren op 15 April 1945 in den leeftijd van 26 jaar.

Maarten H. Lugthart, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 25 jaar.

Jan Mekking, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 26 jaar.

Pieter L. Merlijn, L.K.P. *
Gefusilleerd te Amsterdam op 12 Maart 1945 in den leeftijd van 24 jaar.

Willem van der Mheen, B.S. *
Gesneuveld te Dordrecht op 29 Januari 1945 in den leeftijd van 21 jaar.

Ferdinand Rombout, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 18 jaar.

Petrus J. Rombout, B.S. *
Overleden na mishandeling door de S.D. in het Concentratiekamp te Amersfoort op 18 Maart 1945 in den leeftijd van 43 jaar.

Folkert G. Roosjen, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 32 jaar.

Peter Roseboom, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 25 jaar.

Jan W. Schouten, Studentenvrztel. *
Gesneuveld te Rhenen op 7 Mei 1943 in den leeftijd van 23 jaar.

Piet Smit, Paackertgroep. *
Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 Maart 1945 in den leeftijd van 23 jaar.

Aart van Steenberghe, B.S. *
Gesneuveld te Ede op 1 October 1944 in den leeftijd van 29 jaar.

Elbertus van Steenberghe, B.S. *
Neergeschoten door de S.D. te Bennekom op 13 April 1945 in den leeftijd van 25 jaar.

Martijn van Steenberghe, B.S. *
Neergeschoten door de S.D. te Bennekom op 13 April 1945 in den leeftijd van 21 jaar.

Abraham Streefland, B.S.
Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 Maart 1945 in den leeftijd van 38 jaar.

Arien Thomassen, B.S.
Overleden in Concentratiekamp Neuengamme op 24 Februari 1945 in den leeftijd van 58 jaar.

Gijsbert Thomassen, B.S.
Overleden in Concentratiekamp Neuengamme op 16 Februari 1945 in den leeftijd van 20 jaar.

Rijk Tigelaar, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 32 jaar.

Pieter A. van Vark, B.S.
Neergeschoten door de S.D. te Heelsum op 21 December 1944 in den leeftijd van 58 jaar.

Egbert L. G. Veen, L.K.P. *
Neergeschoten door de Staatspolitie te Ede op 13 Januari 1944 in den leeftijd van 28 jaar.

Barend Veenendaal, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 25 jaar.

Elbert Veenendaal, B.S. *
Gefusilleerd te Amersfoort op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 27 jaar.

Cornelis Verduyn, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 37 jaar.

Hylke van Vliet, B.S. *
Gefusilleerd te Loosdrecht op 20 Maart 1945 in den leeftijd van 27 jaar.

Inhoud

Inleiding.....	3
Ede Rouwt.....	7
Het Mausoleum.....	19
Edese verzetsstrijders.....	35
Overdracht Mausoleum.....	57
Onthulling Tegelgedicht.....	69
Gedicht.....	75
Verantwoording.....	77

Vrijdag 12 december 2025 was de afsluiting van 80 jaar herdenken en vieren van 80 jaar bevrijding Ede. Dit deden we op Erebegraafplaats het Mausoleum aan de Vossenakker met een korte ceremonie en onthulling van het tegelgedicht welke is geplaatst bij het Mausoleum. Het gedicht is geschreven door Ben Verduijn, zoon van verzetsheld Cornelis Verduijn. Zijn vader Cornelis Verduijn werd op 20 maart 1945 samen met vijf andere Edese verzetshelden gefusilleerd in Loosdrecht en is één van de 44 verzetsstrijders waarvan de naam op het Mausoleum staat en één van de 30 verzetsstrijders die ook daadwerkelijk is bijgezet in ons Mausoleum.

Het was precies 80 jaar geleden dat in heel Ede de vlaggen halfstok hingen. Ede was in rouw. Op die dag herdachten we onze verzetsstrijders die hun strijd tegen de vijand met hun leven moesten bekopen. Of zo als de spreuk op het Mausoleum zo treffend zegt: *"Gesteund door het recht, streden zij voor de vrijheid"*.

Zij droegen bij aan het verzet tegen de Duitsers, brachten met gevaar voor eigen leven, anderen in veiligheid. Op deze dag was het precies 80 jaar geleden dat het stoffelijk overschot van P.A. van Vark in het Mausoleum werd bijgezet. De bijzetting was een plechtigheid waarmee symbolisch ook de eerdere bijzettingen en verzetsstrijders werden herdacht. Op onze erebegraafplaats het Mausoleum op de Paasberg staan 44 namen in gedenksteden gebeiteld. Dertig van deze Edese verzetshelden liggen ook daadwerkelijk begraven in het Mausoleum.

Deze uitgave is een herinnering aan de geschiedenis. Om de gebeurtenissen van toen levend te houden. Om hen te eren. Zodat we nooit vergeten waarvoor zij zich hebben ingezet en welke prijs zij hebben moeten betalen voor onze vrijheid. Deze uitgave is een samenstelling van mijn verhaal samenvattend en verbindend met wat al eerder werd opgeschreven in combinatie met wat in het gemeentearchief is opgeslagen. Aan de historie van het Mausoleum kleeft een belofte, namelijk dat "wij" als levende getuigen van na de tweede wereld oorlog, die tot de dag van vandaag nog steeds in vrijheid mogen leven, goed voor het Mausoleum en haar omgeving zouden zorgdragen. Die zorg is een opdracht aan ons en aan allen die na ons komen, om daarmee de verzetshelden van toen te blijven gedenken en te eren.

Opdat wij nooit vergeten.

4 mei herdenking bij Mausoleum
Foto R. Renger

1 Inleiding

Nu ruim 80 jaar na de Tweede Wereldoorlog welke in mei 1945 officieel werd beëindigd zijn er steeds minder levende getuigen van die tijd. De gebeurtenissen van toen moeten we steeds meer vorm en inhoud geven vanuit de verhalen en archieven die zijn achtergelaten en zijn opgesteld.

Geen directe herinnering aan oorlog

Mijn ouders waren nog net geen tiener toen de oorlog in 1945 ten einde kwam. En alhoewel ze als kind ongetwijfeld het een en ander hiervan hebben meegekregen lijkt het erop dat ze dit vooral in stilte verwerkte. Veel over praten deden ze niet. En toch moet de impact van honger en die van de Duitse bezetter op hun woonomgeving destijds groot zijn geweest. De kust van Noordwijk, waar ik de eerste vierentwintig jaar van mijn leven heb gewoond, maakte onderdeel uit van de Duitse verdedigingslinie en dus onderdeel van de Atlantikwall. In April 1942 werden beide boulevards, het strand, de duinen en later ook de gehele kuststrook tot een kilometer landinwaarts verboden gebied. (Sperrgebied) De ouderlijke woningen van mijn ouders in het vissersdorpje stonden op enkele honderden meters van het strand en moeten dus onderdeel zijn geweest van die afsluiting. In al die jaren na de oorlog werd er maar zijdelings iets verteld over de oorlogsjaren die ze hadden meegemaakt. Wat ze wel vertelde bleef zeer beperkt.

Het meeste bleef verborgen. Zoals de honger die er was in het gezin. De tulpenbollensoep die werd gegeten en het leeg eten van een potje jam die was bewaard tot de kerst maar de kerstdagen dus nooit heeft gehaald.

“Vanwege de honger werd er tulpenbollensoep gegeten en een potje jam haalde de kerstdagen niet.”

En toch is het fijn dat anderen die verhalen wel hebben vertelt. Dat verhalen van anderen van toen zijn vastgelegd om ons nu te kunnen blijven herinneren aan de gruweldaden van toen. De risicovolle inzet van verzetshelden van toen. Verzetshelden die dit moesten bekopen met de dood soms ook na verraad door eigen landgenoten.

Bevrijding van Ede – foto Gemeentearchief Ede

Het geeft ons terugkijkend, een heel klein beetje een inkijk, van wat een oorlog voor impact heeft op mensen, op vertrouwen in een ander, op verraad. En dankzij de inzet van velen die het leven lieten of levenslang met de gruwelen van de oorlog hebben door geleefd of nog moeten leven, mogen wij nu nog steeds, 80 jaar nadien, in vrijheid leven.

Geen vanzelfsprekendheid

Want dat vrijheid geen vanzelfsprekendheid is dat ervaren we nog steeds iedere dag. Gelukkig tot op heden nog relatief op afstand maar we voelen het steeds meer dichtbij komen. De oorlog in Oekraïne en de recente oorlog tussen Israël en Gaza houdt onze samenleving niet alleen bezig, het leidt ook tot polarisatie en verdeeldheid in onze samenleving. Het beseft ons temeer hoe snel een conflict zomaar kan leiden tot iets groots. En het kan dan zomaar ons leven binnen dringen. Dat maakt ook een blijvende oproep om de herinneringen van de tweede wereldoorlog nu ruim 80 jaar na dato zichtbaar te houden noodzakelijk zodat we onze kinderen en kleinkinderen mee kunnen blijven nemen dat vrijheid geen vanzelfsprekendheid is.

Ede in rouw

Op 12 december 2025 is het 80 jaar geleden dat in Ede een dag van rouw was. Op die dag werd het stoffelijk overschot van P.A. van Vark in het toen nog in aanbouw zijnde

Mausoleum bijgezet. Een bijzetting waarmee ook de andere omgekomen en omgebrachte verzetshelden waarvan de meeste het stoffelijk overschot al was opgenomen in de muur, werden herdacht. Na de bijzetting van verzetsstrijder van Vark die dag, ruste ten tijde van de rouwdag zevenentwintig stoffelijke overschotten in ons Mausoleum.

Bijzetting P.A. van Vark - foto archief A.Hartgers

Ruim 9 maanden later konden op 26 augustus 1946 ook de stoffelijke overschotten van nog twee andere verzetshelden worden bijgezet in het Mausoleum. In alle stukken rondom de bouw van het Mausoleum en de gehouden rouwdag wordt gesproken over 40 namen van verzetsstrijders. Van 30 van hen zijn de lichamen bijgezet in het Mausoleum. De meeste eind november 1945. De andere bijzetting daarna en nog voor de formele onthulling van het monument door Z.K.H Prins Bernard op 2 augustus 1947. Vanaf toen werd er consequent gesproken over 29 lichamen die waren bijgezet in het Mausoleum. Tot april 2012.

Bijzetting Lichaam Christiaan Hollebrands

In april 2012 volgde de bijzetting van Christiaan Hollebrands. Het vond plaats in het bijzijn van zijn familieleden, toenmalige Burgemeester van Ede, Kees van der Knaap en Luitenant Generaal Van Putten, commandant van het Wapen der Koninklijke Marechaussee. En daarmee hebben 30 van de 44 verzetshelden waarvan de namen vermeld staan op het Mausoleum hun laatste rustplaats op het mooiste stukje van Ede, te weten Paasberg. Dat we als Ede zo'n bijzondere erebegraafplaats hebben daar mag best nog wel wat meer aandacht aan gegeven worden.

Onze verzetshelden verdienen de blijvende aandacht. En mooier en krachtiger uitgesproken door toenmalige burgemeester Middelberg, kunnen we het niet verwoorden. Hij sprak de belofte uit:

“de plaats waar onze helden rusten,
met haar omgeving met liefdevolle
zorg te onderhouden”

Dat is dus onze blijvende opdracht. Voor ons nu en voor allen die na ons komen. Die opdracht geven we door.

4 mei herdenking

Ieder jaar tijdens de nationale herdenking, herdenken we in Ede op Erebegraafplaats het Mausoleum onze verzetshelden te samen met de andere slachtoffers van oorlogsgeweld. Ieder jaar noemen we hun 44 namen. Want wij mogen nooit vergeten dat deze verzetshelden hun leven hebben

gewaagd om de vijand te bestrijden en levens van anderen te redden.

Zij hebben gestreden voor onze vrijheid. Dat is een blijvende opdracht. Ook nu nog 80 jaar later. Het vraagt ons, onze kinderen en de generaties daarna deze herinnering levend in ere te houden. Laten we hen blijven herinneren en gedenken.

Opdat wij nooit vergeten!

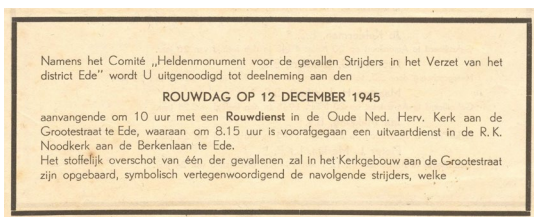
Rouwstoet op rouwdag 1945 - foto A. Hartgers

Erewacht tijdens de 4 mei herdenking bij Mausoleum
Foto R. Renger

2 Ede rouwt

De bevrijding van Ede op 17 april 1945 ligt alweer enige maanden achter ons. Edenaren pakken zo goed en kwaad het lukt hun leven weer op. De wederopbouw is begonnen. Maar vele leven nog met het verdriet van de oorlog. De pijn van de oorlog zal nog lang gevoeld worden. De verwerking van verlies kan nu pas echt beginnen en zal nog vele jaren duren. Eigenlijk verwerk je het je hele leven niet, zij een ouder iemand eens tegen me. Het is een blijvende pijn en gemis die je probeert, zo goed als kwaad het kan, een plek te geven.

Inmiddels is het december 1945 geworden. Het zijn de donkeredagen van december. Buiten is het guur en koud, het vriest. Het is woensdag 12 december 1945. De winkels in Ede zijn vanmorgen gesloten. Het werk is stil gelegd. Verkeer in de hoofdstraten van Ede is niet toegestaan. Het is stil in Ede. In heel Ede hangen de vlaggen halfstok. Het is waarschijnlijk de somberste dag in het bestaan van Ede. Niet vanwege het weer alhoewel het donkere dagen op weg naar kerst zijn. Maar vanwege de rouw, de pijn en het verdriet van Ede. Het is de dag der Doden in Ede. Vandaag is Ede in rouw.

We denken en herdenken onze Edese verzetshelden die hun strijd tegen de vijand met hun leven moesten bekopen. Veel van deze verzetshelden stierven door de kogels van het vuurpeloton. Hun hart gericht op God.

"Ede is in rouw, we denken
en herdenken onze verzetshelden"

Vandaag herdenken en gedenken we hen in het bijzonder. Van 26 verzetshelden is in de afgelopen weken het stoffelijk overschot bijgezet in de graven van Edebegraafplaats Het Mausoleum. Vandaag, woensdag 12 december 1945 wordt het stoffelijk overschot van adjudant van de Koninklijke Marechaussee P.A. van Vark bijgezet. Middels deze bijzetting worden alle verzetsrijders die al zijn bijgezet geëerd en herdacht. Ede is op deze dag in rouw.

Bijzetting bij Mausoleum - foto A. Hartgers

Uitvaartmis

Het is die woensdagmorgen al vroeg als Pastoor L.G. Eppink de heilige mis van requiem aanvangt in de Rooms Katholieke Noodkerk aan de Berkenlaan. De heilige mis van requiem is een katholieke mis die wordt opgedragen ter nagedachtenis aan een overledene en in deze situatie aan overledenen. De naam 'requiem' komt van het Latijnse 'requiem æternam', wat 'eeuwige rust' betekent. Naast de aanwezigheid van familieleden van de gevallen wordt de mis ook bijgewoond door D. Wildeboer, oud district commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten, vele andere leden daarvan, de heer Z. de Nooij voorzitter van het comité Heldengraf.

Rouwdienst

Vervolgens vertrekt men naar de Ned. Herv. Kerk aan de Grotestraat waar om 10.00 uur een dienst aanvangt. De regelingscommissie bestaande uit de heren M. Faas en E.J. van Spankeren hebben alles tot in de puntjes geregeld en voorbereidt.

Rouwdienst - foto Gemeentearchief Ede

Van de veertig verzetshelden van toen beschikt iedere familie over 20 zitplaatsen in de kerk. Per familie is een lid van de Binnenlandse Strijdkrachten aangewezen die belast is met de ontvangst, de begeleiding en het terugleiden van de aanwezige familieleden.

"Zwaar geschonden

Door de oorlog die achter ons ligt"

En vanwege het grote aantal aanwezigen is het al vroeg druk in Ede. Rond 9.00 uur die morgen komen vanuit verschillende kanten bezoekers toe stromen tot de kerk. Families zwaar geschonden door de oorlog die achter ons ligt. Families die twee of drie zonen hebben verloren of een vader en een zoon moeten missen. Er zijn diepe, onheilbare wonden geslagen. Op deze rouwdag voelt Ede met hen mee. En die pijn wordt jaarlijks nog steeds gevoeld op 4 mei tijdens de herdenking bij het Mausoleum.

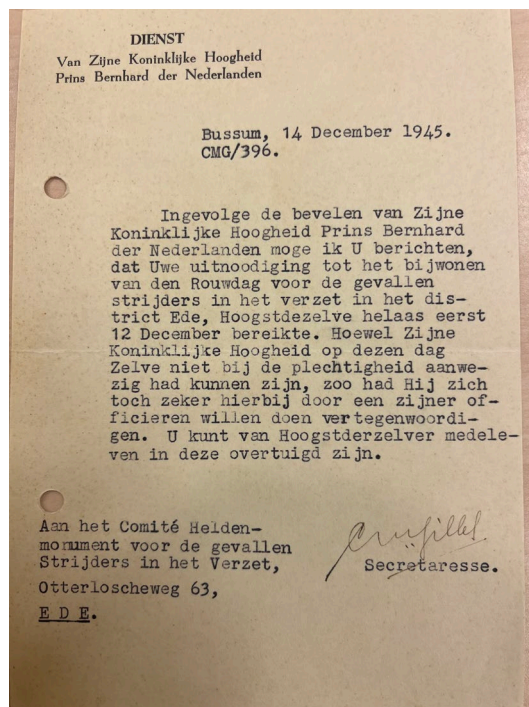
Genodigden

Naast de vele familieleden is het voltallige gemeentebestuur van Ede aanwezig. Recht tegenover de preekstoel de Heer D. Wildeboer Oud district CT, Luitenant Kolonel buiten dienst Th. A. Boeree en vele andere genodigde zoals predikanten, leden van de commissie van ontvangst,

vertegenwoordiger van de Binnenlandse Strijdkrachten, vertegenwoordigers van gemeentebestuur Loosdrecht en Amersfoort, de waarnemend commissaris van politie, etc. Het verhaal gaat dat vanuit de zijde van vorstenhuis en regering er geen personen vertegenwoordigd waren en ook geen bericht van verhindering had verzonden vanwege het feit dat de bouw van het Mausoleum al was aangevangen zonder dat een bouwvergunning daarvan reeds was verleend.

In het archief van de Gemeente Ede trof ik een schrijven aan van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernard der Nederlanden gedateerd 14 december 1945 te Bussum, dat de uitnodiging tot bijwonen van de rouwdag hem pas op de dag van rouw, 12 december 1945, bereikte. En alhoewel hij zelf niet bij de plechtigheid aanwezig had kunnen, zo schreef hij, had hij toch zeker een van zijn officieren hem willen laten vertegenwoordigen. Overigens bleek mij ook dat de officiële uitnodiging uitgaande namens het comité om de om de rouwdag bij te wonen dateerde pas ook van 4 december 1945 dus 9 dagen voordat de rouwdag plaats vond.

Aan de voet van de kansel staat opgebaard het stoffelijk overschot van Adjudant Pieter van Vark. De kist is bedekt met de rood-witblauwe vlag. De organist, de heer H. van Zoelen speelt, terwijl de kerk zich vult met familie en genodigden,

de treurmarsch van A. Guilmant en een fantasie op "Een vaste burcht is onze God" van Jan Zwart.

Het is kwart over tien als Ds. Leenmans als oudst dienstdoende

Hervormde predikant van Ede de rouwdienst aanvangt en de aanwezigen psalm 103 vers 8 en 9 laat zingen.

Ds. H. A. Leenmans
foto Oud Ede

Plechtig gedragen, ontroerend bij de gedachte aan zovelen waarvan het leven werd beëindigd klinken de woorden van de psalm "Gelijk het gras is ons kortstondig leven" Maar ook de hoop uit het negende vers "Maar 's Heeren gunst zal over die Hem vrezen in eeuwigheid altoos dezelfde wezen"

In de rede die Ds. Leenmans uitspreekt spreekt hij van één groot gezin die we zijn en die in de kerk aanwezig is om alle gevallen te herdenken. Als één gezin vormen we straks de rouwstoet om één van de gevallen te begeleiden naar het eregraf op de Paasberg om daarmee ook de andere verzetsstrijders te herdenken. Als één gezin scharen we ons straks rondom de laatste rustplaats van onze gesneuvelde, gefusilleerde, neergeschoten en omgekomen plaatsgenoten voor wie onze Gemeente een Eregraf heeft voorbereidt. Zo moeten de naaste bloedverwanten zich in hun rouw opgenomen voelen in de hartelijk deelneming der gemeenten, die de zorg voor Uw geliefd doden heeft overgenomen, aldus Ds. Leenmans. Bij hun graf staan wij aan het begin van een nieuw stuk leven in het onbelijnd verschiet. Zij werden ons tot een lichtend voorbeeld. Zij melden zich present uit liefde voor Vorstenhuis en Vaderland. En wij? Wij gedenken hun dood, maar ook hun leven. Wij verheugen ons er over dat ze de eer van ons volk hebben hooggehouden en gedenken hen met erkentelijkheid en blijdschap, gemengd met zwarte droefheid. Inzonderheid jij, die u door innige banden aan hen verbonden weet. Zo gaat Leenmans zijn rede verder. Daarna haalt hij twee verzetsstrijders aan die mochten getuigen van de kracht die zij putten uit hun geloof en hun hoop op God te tijde van verdrukking en verblijf in concentratiekamp.

*"Zij melden zich present uit liefde voor
Vorstenhuis en Vaderland"*

Instrumentaal moment

Na de overdenking van de predikant en het zingen van Psalm 27 vers 7 volgt een instrumentaal moment uitgevoerd door Hoboïst de heer van Schalkwijk, Celiste mejuffrouw van Zoelen (dochter van de organist) en orgelbespeling door de heer van Zoelen.

-Hendrik van Zoelen was de tweede generatie organist van de Oude Kerk in Ede. Al vroeg speelde hij als een echte musicus. Hij begeleidde op 12 jarige leeftijd al eens een kerkdienst en verving zijn vader Jan van Zoelen nadat die werd getroffen door een beroerte. Op 16 jarige leeftijd zette hij de steeds groeiende winkel van zijn vader voort en volgde hij zijn vader ook op als organist van de Oude Kerk.

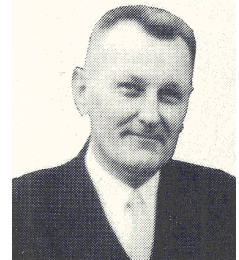

Interieur Oude Kerk Ede - foto Wikiwand

Ook voor Hendrik van Zoelen gingen de oorlogsjaren niet ongemerkt voorbij. In de winter van 1941-1942 werden kerk en organist gevorderd door de bezetter om Kerstfeest voor de Wehrmacht te vieren. Kerkenraad en van Zoelen weigerde. Maar er was geen ontkomen aan. Bovendien werd er ook nog een kerstboom opgesteld en dat was tot dien nog nooit voorgekomen in de kerk en in de ogen van de kerkvoogden je reinste heiligschennis. Maar het kerstfeest moest gevierd worden en het programma werd afgewerkt. In de laatste jaren van de oorlog, waar razzia's aan de orde van de dag waren, werd er tijdens de zondagse dienst ook de kerk omsingeld om bij het uitgaan van de kerk op jacht te gaan naar aanwezige onderduikers. Gewaarschuwd door de koster ontbrak de predikant zijn preek en verzocht hij, zij die zich niet openlijk op straat konden vertonen, achter te blijven in de kerk. Er bleken vijf onderduikers in de kerk aanwezig te zijn. Nadat ze door de koster naar de gaanderij gebracht waren, sloot van Zoelen ze op in het orgel. In het orgel was een deur die normaliter alleen toegang gaf om het orgel te stemmen en waarvan de organist alleen een sleutel had. Het bleek een goede verstop plaats te zijn. Want ondanks dat de kerk door de bezetter en landwachter grondig werd onderzocht werden ze niet gevonden en konden de onderduikers pas weer laat in de middag nadat het eindelijk weer veilig was, de kerk te verlaten. En zo ontlieden deze vijf onderduikers de razzia met behulp van predikant, koster en organist.-

Herdenkingswoord

Daarna was het woord aan de oudst dienstdoende Gereformeerde predikant Ds. G. F. Hajer. Hij sprak: "De weg naar het licht loopt langs het kruis" Indien we ooit van de waarheid hiervan overtuigd kunnen worden dan is het zeker op deze morgen, op deze plaats. Want het is wellicht nog nooit voorgekomen dat dit grote kerkgebouw met

*Ds. G. F. Hajer -
archief Geref. kerken*

zijn eeuwenoude historie gevuld is met uitsluitend rouw dragende zoals nu. En stellig werd hier nimmer een rouwdienst gehouden, voor zoveel tegelijk, 40 mannen, die allen gevallen zijn in 't verzet tegen de meedogenloze vijand en zijn afschuwelijke tirannie. Ds. Hajer sprak er verder over dat het samenzijn herinnert aan de kruisweg die we, doelend op de afgelopen oorlogsjaren, hebben moeten afleggen om tot dit licht en tot deze vrijheid te komen. Het roept in onze gedachten al die spanningen, die dreigingen, die gevaren, dat leed weer op. Het doet ons weer denken aan de vreugde en voldoening, wanneer een verzetsdaad was gelukt, die de vijand afbreuk deed en ergens het onrecht machteloos maakte. Maar we moeten vooral denken aan die verpletterende boodschap, die nog vaak in het geheim werd overgebracht, dat een man, een vader, een zoon, een verloofde, een broer in het gezin nooit meer zou terugkeren: gevallen voor het vuurpeloton of omgekomen in het concentratiekamp of indien dat mogelijk is, op nog gruwelijker

wijze van het leven beroofd. Ter hunner gedachtenis zijn we hier. Zij hebben zich in het licht der vrijheid, dat zij in de verte al konden zien aankomen, niet meer mogen meemaken. Hun dood is geen noodlot aldus Ds. Hajer, maar een offer dat zij hebben gebracht voor de toekomst van hun vaderland dat zij zo lief hadden, voor vrijheid en recht. Zij hebben het als hun plicht gezien niet maar af te wachten dat anderen hun de vrijheid kwamen aandragen maar zelf te doen wat binnen hun bereik lag. Zij hebben het uiterste gegeven wat een mens op aarde kan geven, namelijk zijn leven.

Waarna hij de aanwezigen wijst op het verzoenende werk van Christus en de vertroosting.

*"Ga niet alleen door 't leven,
die last is u te zwaar;
laat één uw sterkte geven,
ga tot den Middelaar".*

Nadat de predikant de geloofsbelijdenis uitgesproken heeft wordt er in de kerk staande 1 minuut stilte in acht genomen. Het is indrukwekkend stil schrijft de Edese Courant in haar editie van zaterdag 15 december 1945 waar een uitgebreid verslag is opgenomen van de rouwplechtigheden zoals deze in deze uitgave verkort wordt beschreven. Buiten de kerk presenteren wachtende troepen de geweren.

In verband met de weersgesteldheid worden de toespraken niet bij het monument gehouden maar in de kerk.

Burgemeester Middelberg

Als eerste spreekt de burgemeester van Ede de heer Leopold Roland Middelberg. - Sinds 1939 burgemeester van Ede.

-Tijdens de tweede wereldoorlog werd Middelberg door de Rijkscommissaris der Nederlanden op 7 april 1941 ontslagen en opgevolgd door een NSB-burgemeester. Een reden voor het ontslag werd niet gegeven. Op 13 juli 1942 werd Middelberg gevangen genomen en overgebracht naar het Groot-Seminarie in Haarlem. Later werd hij verplaatst naar Kamp Sint-Michielsgestel.

*Burgemeester
Middelberg - foto
Zoetermeeractief*

Middelberg werd op 23 december 1943 vrijgelaten en verbleef daarna weer in Ede. Na de bevrijding van Ede op 17 april werd Middelburg weer Burgemeester van Ede.-

Tijdens de rouwdienst sprak Middelberg zijn dank uit naar hen, voor het offer van hen die wij die dag eren, die hun leven geofferd hebben voor het Vaderland. Dat offer is niet tevergeefs geweest. Wij hebben onze vrijheid verkregen mede dankzij hun taaie verzet, door hun onverzettelijke wil niet door te gaan onder het juk van de onderdrukkers. Hij sprak namens het gemeentebestuur en ook namens degene die na ons komen om - de plaats waar onze helden rusten, met haar omgeving met liefdevolle zorg te onderhouden.

“de plaats waar onze helden rusten,
met haar omgeving met liefdevolle
zorg te onderhouden.”

Vervolgens voerde de heer Marten Wiegeraadt het woord.

-In de eerste jaren van de oorlog betrokken bij de verspreiding van de illegale kranten Trouw en Het Parool. Verzamelde geld in voor de hulp aan onderduikers. En later in de oorlog betrokken bij het verzet. In september 1944 kwam van prins Bernhard de opdracht dat alle verzetsgroepen moesten opgaan in de Binnenlandse Strijdkrachten. Wiegeraadt was een van de initiatiefnemers die de leiders van de verschillende Edese verzetsgroepen bij elkaar bracht, waardoor er een Edese afdeling van de Binnenlandse Strijdkrachten ontstond.

Derk Wildeboer werd aangewezen als het hoofd, Wiegeraadt werd aangesteld als zijn plaatsvervanger.-

Hij sprak tijdens de plechtigheid over de herinnering dat vele van de verzetshelden hun inzet niet op vele woorden maar uit trouw, liefde en onvoorwaardelijke inzet voor de zaak der vrijheid. Hun vriendschap was kenmerkend. Daarom is het verdriet van ons allen zo groot.

Derk Wildeboer

-Wildeboer kwam rond 1920 vanuit Groningen naar naar Ede om als 17 jarige jongen in dienst te treden bij de Bereden Artillerie. Al vroeg in de oorlog raakte Wildeboer betrokken bij het verzet. Opereerde in de begin jaren van de oorlog zonder zich verbonden te hebben aan een organisatie of verzetsgroep. Naarmate het einde van de oorlog naderbij kwam, drong de Nederlandse regering in Londen er op aan dat de verzetsgroepen hun krachten zouden bundelen en onder één koepelorganisatie zouden vallen: de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS of ook wel BS). De verschillende Edese verzetsgroepen gaven daar navolging aan en vormden een organisatie. Zij vroegen Wildeboer als plaatselijk commandant. Hij was één van de initiatiefnemers voor de bouw van het Mausoleum.-

Rouwstoet door Ede op 12 december 1945
fotoarchief A. Hartgers

Wildeboer naast Prins Bernhard bij onthulling op 2 augustus 1947 - Foto Historisch Museum

Aller overschot is hier symbolisch aanwezig door het hier opgebaarde hulsel van den Adjudant Onderofficier P. A. van Vark, den man die als een held den dood in ging. "Ik sterf liever voor mijn Koningin en Vaderland dan dat ik jullie iets vertel" Waren zijn laatste woorden voordat de SD-érs (Sicherheitsdienst) hem met het verraderlijke nekschot afmaakte. Het is onze plicht hen te eren. Zij hebben hun leven geofferd ook voor ons. Onze grote dank kunnen wij tonen door hun eensgezindheid van gedachten over te nemen bij de opbouw van ons Vaderland. Als wij daartoe kunne komen heeft hun offer zin gehad. Tenslotte richt Wildeboer zich tot de families met de woorden: "Het offer, door u gebracht, is zwaar. Uw geliefden vielen voor het Vaderland, voor ons aller vrijheid. Moge God u troost geven in dit smartelijk verlies en de kracht om het te dragen".

Op verzoek gaan alle aanwezigen in de kerk staan, waarna het stoffelijk overschot, terwijl het orgel zacht speelt, door oud-leden van de Binnenlandse Strijdkrachten wordt uitgedragen en geplaatst in voor de toren

klaar staande lijkkoets. Het is dan zeven minuten voor twaalf uur in de middag als een ieder waaronder het opgestelde detachement van het 14^e infanterie presenteert het geweer. De stoet begeeft zich naar de markt om zich op te stellen. Zwijgend en in grote eerbied slaat het in dichte rijen aanwezige publiek het e.e.a. gaande als onder de oude vertrouwende tonen kerkklokken zich laten horen en over Ede klinken waarbij ze onze dappere Edese helden de laatste afscheidsgroet geven. De achthonderd familieleden vormen een lange rij. Degene die niet kunnen lopen worden per rijtuig vervoerd. Het duurt ruim een halfuur voordat een ieder zich heeft opgesteld. Om precies om halféén komt de stoet in beweging onder monotone trommelslag.

*"het offer door u gebracht, is zwaar.
Uw geliefden vielen voor het
Vaderland, voor ons aller vrijheid."*

*Trommelaars voor aan de Rouwstoet -
Fotoarchief A. Hartgers*

De trompettiers vallen in met weemoedig klinkend trompetgeschal. Aansluitend marcheert "De Harmonie" welke de treurmars van Chopin ten gehore brengt. Na de lijkkoets die geflankeerd wordt door oud-pelotonscommandant en gevolgd door mannen van de Binnenlandse Strijdkrachten voorafgegaan door Wildeboer als oud districtscommandant. Drie rijtuigen met prachtige bloemenkransen volgen. Daarna alle andere familieleden en genodigden. De stoet wordt afgesloten door een erecompagnie van het 14^e Regiment Infanterie uit Harskamp onder commando van luitenant de Bleij. Langs de kant van de Grotestraat, Arnhemseweg op weg naar de Paasberg staan duizenden edenaren. Zij vieren niet alleen de vrijheid maar rouwen mee met de gezinnen die een dierbare moeten missen.

*Rouwstoet komt aan bij Mausoleum
Fotoarchief A. Hartgers*

De Bijzetting

Aangekomen bij het Mausoleum wordt de kist met het stoffelijk overschot van Pieter van Vark, midden voor het monument in aanbouw wordt geplaatst. Voor de enige nog overgebleven en geopende ruimte. Aan beide zijde van de kist stellen leden van de Binnenlandse Strijdkrachten en die van het vuurpeloton zich op. Het is twintig over één als er een diepe stilte valt over de vele aanwezigen. De trommels roffelen, de geweren gepresenteerd, de hoeden worden afgezet en de kist met het stoffelijk overschot van verzetsstrijder Pieter van Vark wordt door de leden van de Binnenlandse Strijdkrachten in de open nis van het Mausoleum geschoven.

Wildeboer noemt de namen - Gemeente archief

Drie salvo's knetteren door de lucht. Wachtmeester Waanders blaast een laatste dodenappél. De heer Wildeboer noemt de veertig namen. Na iedere naam wordt ook een korte vermelding gemaakt over de betreffende persoon.

De muziek besluit met het spelen van "Ases Todit" De natuur rouwt mee, het is inmiddels gaan regenen.

Namens de families brengt de Heer de Nooij dank aan predikanten, gemeentebestuur, vertegenwoordigers van andere gemeenten, afgevaardigden en Majoor van Tijen en de manen van het 14^e infanterie voor de eer aan de gevallen. De plechtigheid is beëindigd als kransen onder de nissen worden gelegd en familieleden zich naar de plek begeven waar de naam vermeld staat van hun geliefde. Vele klassen met schoolkinderen volgen om met kransen en bloemen de Edsese helden te eren.

De formele plechtigheid van de rouwdag is voorbij. Voor vele breekt een fase aan van rouw en gemis en verder leven zonder hun geliefden. De wonden die zijn ontstaan gaan nooit meer geheel dicht. Dat merken we nog steeds 80 jaar na dato als we op 4 mei de namen noemen van de (inmiddels) 44 verzetshelden waarvan de naam op ons Ere graf Mausoleum staat vermeld en nabestaande nu nog steeds bij aanwezig zijn en zichtbaar zijn ontdaan.

"De wonden die zijn ontstaan,
gaan nooit meer geheel dicht
en blijven voor altijd een litteken."

Trommelaar tijdens de 4 mei herdenking
Foto R. Renger

3 Het Mausoleum

Het Mausoleum op de Paasberg in Ede is niet zomaar een plek die ons herinnert aan de tweede wereldoorlog. En ook niet zomaar een plek waar namen van verzetshelden prijken. Hier in Ede op de Paasberg is een Erebegraafplaats. Op het monument van de Erebegraafplaats Mausoleum staan 44 namen vermeld van Edese verzetshelden die de oorlog helaas niet hebben overleefd. En niet alleen hun namen prijken op dit indrukwekkende Edese monument. De stoffelijke overschotten van dertig van deze verzetshelden zijn ook bijgezet in dit monument. En daarmee is dit één van de weinige (misschien wel de enige in Nederland) erebegraafplaatsen waar daadwerkelijk verzetshelden ten ruste zijn gelegd en combinatie met een herdenkingsmonument. - Als eerbetoon voor hun heldendaden. - Zij zette zich in als verzetsheld voor volk en vaderland. Zij stredden voor onze vrijheid en moesten dat bekopen met de dood.

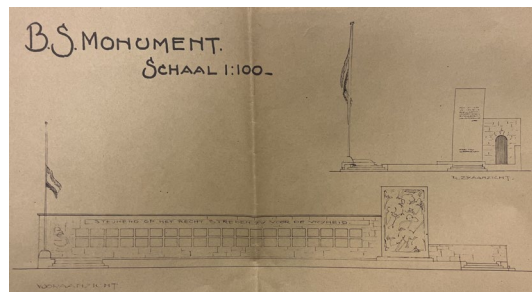
Foto Gemeentearchief

Wij mogen nooit vergeten wat zij hebben betekend in hun strijd tegen de bezetter. Het is voor ons, mede dankzij hen, dat we in vrijheid mogen en kunnen leven. Het is onze plicht om de omgeving van deze erebegraafplaats en het bijbehorende monument te blijven verzorgen en te onderhouden. Daarmee geven we gevolg aan de belofte die Burgemeester Middelberg destijds op 12 december 1945 namens het Gemeentebestuur en de Edese bevolking uitsprak:

“de plaats waar onze helden rusten,
met haar omgeving, met liefdevolle
zorg te onderhouden”

Comité Heldenmonument

Kort na de bevrijding ontstond in kringen van het voormalige verzet het denkbeeld om een blijvende herinnering aan de verzetsstrijd in het leven te roepen en daarmee in de strijd gevallen vrienden te eren. Oud-districtscommandant van de Binnenlandse Strijdkrachten Derk Wildeboer en de toenmalige wethouder Zwerus de Nooij stelden een comité samen.

Ontwerp uit Gemeentearchief zoals het niet werd,

In het gemeentearchief van de Gemeente Ede zijn de verslagen van de verschillende vergaderingen te vinden welke o.a. plaats vonden in het stafkwartier van de Binnenlandse Strijdkrachten aan de Acacialaan in Ede.

De eerste vergadering die tegelijk de vergadering was waarin het "comité heldenmonument der Binnenlandse Strijdkrachten te Ede" werd opgericht was op 31 mei 1945. Bestaande uit een moderamen door de voorzitter en secretaris, de heer de Nooij en van Spankeren en vier subcommissies.

De commissies betreffen:

- Voor plantsoen en monument;
- Voor regeling der financiën;
- Voor bezoek en vervoer;
- Bekendheid met doel te bevorderen;

De bedoeling is een monument te stichten, dat uitdrukking geeft aan de betrachte eenheid en samenwerking. En symbolisch zal zijn voor de toekomst. Unaniem wordt er voor gekozen om een monument met grafruimte te realiseren op een daarvoor geëigende plek buiten de begraafplaats. Uit contact met het gemeentebestuur bleek er een positieve grondhouding te bestaan en zegde de gemeente toe de grond om niet beschikbaar te stellen. Jan (Tijds Pieter) Bijhouwer, tuin en landschapsarchitect uit Wageningen bleek ook al een schets gemaakt te hebben. Er wordt een commissie ingesteld die de betreffende gezinnen zal bezoeken zodat ze geïnformeerd kunnen

worden over het voornemen van het comité. Uit de notulen van de volgende vergadering welke was op 28 juni 1945 bleek dat de heer Bijhouwer laat weten dat het terrein waar het monument moet komen zeer fraai is gelegen. Met oog op de wijdheid van het terrein is gedacht aan een reeks van grafkelders. Zo wordt een lange rij van afdelingen verkregen, elk aan de voorkant afgesloten met een plaat waarop inscripties met bijzonderheden van de personen van de gevallen aangebracht kunnen worden. Ter vergadering wordt ingestemd met het plan van de serie grafnissen naast elkaar gelegen met op de rechtersvleugel het monument. De hooflijn is daarmee vastgesteld en men kan verder gaan met de detail uitwerking. Ter vergadering staat vast dat 28 gevallen bijgezet zullen worden, terwijl over een aantal nog onzekerheid verkeert. Omdat er een verschil zit in het aantal gevallen en het aantal gevallen die worden bijgezet geeft de heer Bijhouwer aan dat in het ontwerp dit verschil zal worden opgelost door voor iedere gevallen een naambord te vervaardigen, ongeacht het feit of het stoffelijk overschot in het ere-graf aanwezig is op niet. Er vindt discussie plaats over wie van de verzetshelden in aanmerking komen voor het monument. Uiteindelijk wordt besloten, op advies van de districtscommandant dat het gaat om de verzetshelden die in verzetsverband uit het district Ede zijn gevallen. Op het moment van vergadering is er 22.000 gulden binnen. Er zijn blijkbaar verschillende activiteiten gehouden zoals een collecte van de oranjezangers te Ede.

Uit Loosdrecht moeten 6 en uit Amersfoort 10 slachtoffers overgebracht worden naar Ede. Besloten wordt de bijzetting met een klein ceremonieel te laten plaats vinden. Tenslotte wordt besloten dat Bijhouwer een maquette zal maken en tekening die op huisbezoek kan worden overlegd.

Signaal Taptoe 4 mei - Foto R.Renger

“De bedoeling is een monument te stichten, dat uitdrukking geeft aan de betrachte eenheid en samenwerking”

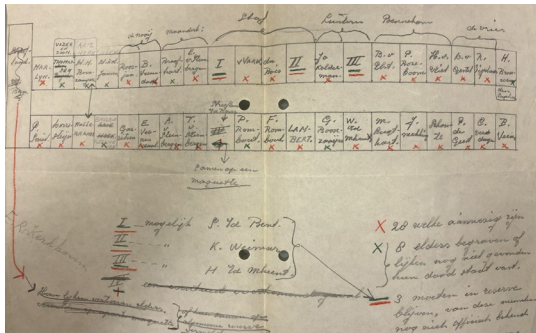
Op 4 juli 1945 wordt een uitnodiging verspreid ter gelegenheid van het kerkconcert dat op 19 juli wordt gehouden met als doel geldinzameling voor het monument. Het bericht wat uitgaat en waarin wordt uitgenodigd om het kerkconcert te bezoeken geeft ook opnieuw kennis van rouw in Ede. Op de uitnodiging staat het volgende geschreven: *“Thans werd helaas droeve zekerheid verkregen omtrent het lot van de Edesche district-B.S.ers Marinus Alijdus van den Born, wonende op de Hindeks.. en Abraham Streefland, evacué Ede en wonende te Renkum, welke bij de 2e*

Tommy-cross op 18 november j.l. in handen van de Duitschers vielen en het leven lieten met de 117, welke op 8 maart j.l. op de Woeste Hoeve werden gefusilleerd. Ook werd de Dodewaard het stoffelijk overschot van gevonden van de Edesche district-B.S.ers Wim van de Mheen, Nederwoud, Lunteren, die in gezelschap van zijn broer Henk, met een geallieerde opdracht via Amerongen over Rijn en Waal naar het vrije land zou gaan en in het Betuwse Sperrgebied vermoedelijk door granaatscherven werd gedood. Van zijn broer Henk is tot op heden nog niets bekend, zodat ook over hem groots ongerustheid bestaat.”

Het kerkconcert op 19 juli in de Oude Kerk wordt gegeven door Bauke van der Pal, Viool en Willem Meyland, Orgel.

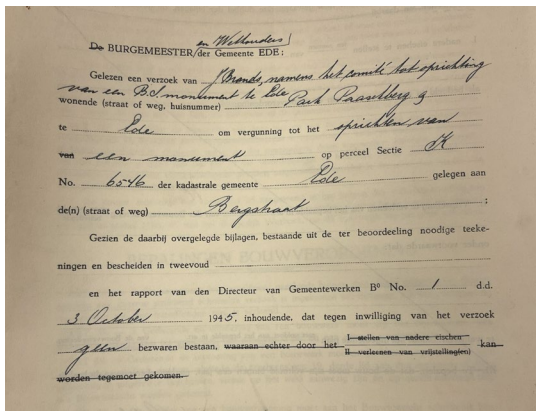
Intussen gaan de voorbereidingen verder. In de trouwzaal van het Gemeentehuis komt het comité na de zomer opnieuw samen het is dan al september. De heer Bijhouwer doet er verslag van dat hij niet gelukkig is met het resultaat van de beeldhouwer mejuffrouw Kruijer uit Haarlem. Het ontwerp is voor hem onaanvaardbaar en ging blijkbaar boven haar vermogen zo betoogde Bijhouwer aan de aanwezigen. Hij stelt voor opdracht te geven aan een andere beeldhouwer, waarmee wordt ingestemd. - het blijkt om de Amsterdamse beeldhouwer Piet Esser te gaan - Daarna wordt melding gedaan dat een schets van het monument in zijn geheel is ingezonden bij de Provinciale schoonheidscommissie die adviseerde de lange serie nissen te onderbreken.

Deze onderbreking komt goed uit en wordt overgenomen. In de Nederlandse monumentencommissie te Amsterdam is het ontwerp met instemming ontvangen. Op het terrein liggen alle materialen en de Canadezen werken nog een week. Er is inmiddels al veel werk verzet.

Schets grafniss en namen - Gemeentearchief

Op 3 oktober 1945 verleend burgemeester en wethouders van de Gemeente Ede een vergunning tot het oprichten van een monument. En daarmee is er dus ook een formele vergunning voor het bouwen van het monument.

Kennisgeving bouwvergunning- Gemeentearchief

7e Canadese Infanterie Brigade

Nadat de Britse 49^e "Polar Bear" Ede had bevrijd vertrok ze weer en werd deze opgevolgd door de 7e Canadese Infanterie Brigade. Omdat de repatriëring naar Canada langzaam op gang kwam bereide men zich voor op een wat langer verblijf. Ze zorgde voor verschillende recreatiemogelijkheden zoals sportwedstrijden, vaak tegen plaatselijke clubs. Verder maakt de brigade zich verdienstelijk voor de Edese gemeenschap door de aanleg van twee parken; begin september 1945 kwam het "Stompekamp Park" aan de Amsterdamseweg, het openluchttheater werd opgeknapt. Men bouwde mee aan het tot stand komen van het Mausoleum op de Paasberg. Door o.a. stenen uit de Betuwe te halen en naar de Paasberg te brengen en door vanuit Wageningen rivier zand aan te voeren naar de plek waar het Edese heldenmonument werd gebouwd.

Afscheidsparade

Op dinsdag 6 november 1945 wordt met een grootse parade afscheid genomen van de 7e Canadese Infanterie Brigade. Veel edenaren waren de straten opgegaan om de Canadese militairen uit te zwaaien. Op het Maandereind paradeerden ze voor hun commandant, luitenantkolonel Gregory en voor burgemeester Middelberg, waarmee het verblijf in Ede werd beëindigd.

7e Canadese Inf. Brigade - Gemeentearchief

Gedenkplaat

Op diezelfde 6 november 1945 om 15.00 uur vindt er een kort ceremonie plaats op de Paasberg nabij het Mausoleum in aanbouw. De 7e Canadese Infanterie Brigade biedt de voorzitter van het comité een gedenkplaat aan ter herinnering van de werkzaamheden die zijn uitgevoerd ten behoeve van het Mausoleum. De voorzitter van het comité aanvaardt de gedenkplaat.

Tegelijk bedankt de voorzitter hen voor hun inzet en de bewezen diensten. Op het muurtje bij het Mausoleum is heden ten dage de betreffende gedenkplaat nog steeds te bewonderen.

Tijdens deze overdracht hield de brigadecommandant, luitenant-kolonel A.S. Gregory, een toespraak. Naast hem tolk J. Pereboom en burgemeester L.R. Middelberg.

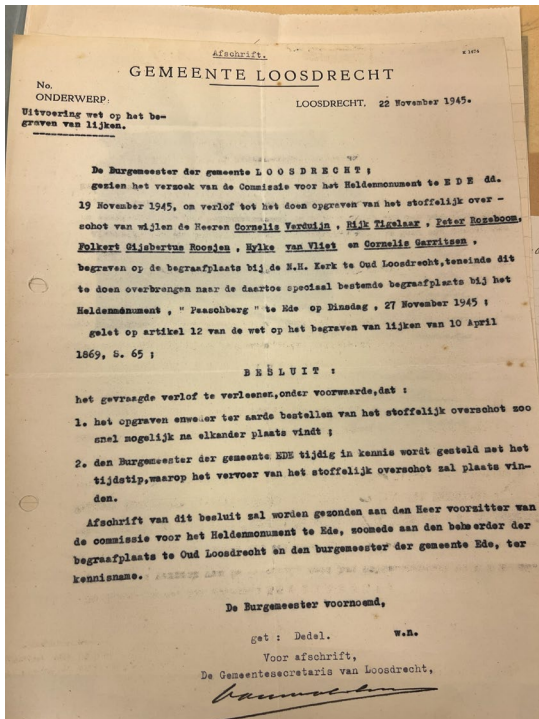
Overdracht 6-11-1945 - foto A.Hartgers

Gedenkplaat bij Mausoleum - Foto P.Plug

Formeel bericht uit Loosdrecht

Op 22 november 1945 wordt een afschrift van de Gemeente Loosdracht ontvangen.

Uit gemeentearchief

De stoffelijke overschotten van de zes in Loosdrecht begraven Edese verzetsstrijders mogen worden opgraven. En zo kunnen ze op 27 november overgebracht worden naar Ede en aldaar herbegraven te worden bij de andere verzetshelden op de speciaal bestemde Erebegraafplaats Heldenmonument "Paasberg" wat later Mausoleum is gaan heten.

begraafplaats verzetshelden Loosdrecht
foto Gemeentearchief

De herdenkingskruizen op de tijdelijke graven van 10 verzetsmensen waaronder zes Edese, die op 20 maart 1945 werden doodgeschoten. Het was een vergeldingsmaatregel voor het doodschieten van een Duitse onderofficier in Loosdrecht. De zes Edese verzetsmensen waren destijds opgepakt na de mislukte wapendropping in de nacht van 8 op 9 maart in Lunteren. De zes mannen zijn: Cornelis Garritsen, Folkert Roosjen, Peter Roseboom, Rijk Tigelaar, Cornelis Verduijn, en Hylke van Vliet.

Bouw van Mausoleum gaat verder

De grafnissen werden in groepen verdeeld waardoor de ritmiek wat speelser werd. De rechter massa werd lager gemaakt en daardoor ontstond het idee om daarop een beeld te plaatsen. Daartoe werd contact gezocht met de beeldhouwer Vincent Pieter Semeyn (Piet) Esser (1914-2004) die in 1946 hoogleraar werd aan de Rijksacademie in Amsterdam. In het aangepaste ontwerp van mei 1946 is het beeld van Esser al ingetekend op de rechter massa. Op het plateau voor het mausoleum waren nu ook vijf bankjes opgenomen. Achter de rechtermassa en in de massa zelf was nog een kleine functionele ruimte opgenomen met daarin een bergplaats en een watermeter. Een eenvoudige deur gaf aan de zijkant toegang tot deze ruimte.

Hoe het comité bij Esser terecht is gekomen, is mij niet bekend. Esser is later vooral bekend geworden als belangrijkste Nederlandse portretbeeldhouwer. Het lijkt er op dat het beeld van de liggende verzetsstrijder die zich weer opheft, één van zijn eerste grote beelden is die hij ontwierp als toen nog relatief jonge beeldhouwer (32 jaar). Hij ontwierp en produceerde o.a. ook het verzetsmonument in Hilversum en het Troelstra monument in Den Haag. Het beeld van de liggende man (verzetstrijder) die zich weer opheft, zoals deze op het Mausoleum staat is door Esser specifiek voor deze plek gemaakt.

De knielende man die zich verheft
Foto P.Plug

Eerste bijzetting in Mausoleum

Terwijl er nog gewerkt worden aan de verdere bouw van het monument en het terrein rondom Paasberg zijn de nissen waarin de stoffelijke overschotten kunnen worden bijgezet (begraven) al wel gereed. Op 27 november 1945 worden de lichamen van de eerste 25 verzetsstrijders bijgezet op deze bijzonder plek. Een dag later worden de grafnissen dichtgemetseld.

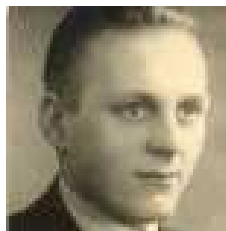
Het gaat om de verzetshelden:

- Hendrik Dorresteyn, 26 jaar
- Abraham Du Bois, 28 jaar
- Lambert van Elst, 27 jaar
- Cornelis Garritsen, 23 jaar
- Pieter de Geest, 36 jaar
- Derk van Gestel, 45 jaar
- Johannes Kelderman, 26 jaar
- Leonard Lambert, 26 jaar
- Maarten Lugthart, 25 jaar
- Jan Mekking, 26 jaar
- Willem van der Mheen, 21 jaar
- Ferdinand Rombout, 18 jaar
- Folkert Roosjen, 32 jaar
- Peter Rosebom, 25 jaar
- Jan Schouten, 31 jaar
- Piet Smit, 23 jaar
- Aart van Steenberg, 29 jaar
- Elbertus van Steenberg, 25 jaar
- Martijn van Steenberg, 21 jaar
- Rijk Tigelaar, 32 jaar
- Egbert van Veen, 28 jaar
- Barend Veenendaal, 25 jaar
- Elbert Veenendaal, 27 jaar
- Cornelis Verduijn, 37 jaar
- Hielke van Vliet, 27 jaar

Een paar dagen later wordt het lichaam van verzetsstrijder Pieter Merlijn bijgezet in het in aanbouw zijnde heldenmonument. (het schijnt gebeurd te zijn op 3 december 1945, maar ik heb dat nog niet kunnen verifiëren of dat ook juist is.

Lichaam Henk van der Mheen gevonden

Het is dinsdag 30 juli 1946 als op aanwijzingen van een mevrouw in Dodewaard een grafheuvel wordt onderzocht. Daar

werd bij de stoffelijke resten van enkele Duitse soldaten ook die van een burger aangetroffen. Bij het

identificatieonderzoek, dat volgt, blijkt dit het lichaam van Henk van der Mheen te zijn.

Hiermee komt voor de familie een einde aan de onzekerheid over de vermissing van Henk. Een jaar nadat de familie de dood van oudere broer Willem, al moest verwerken. Hij werd in de buurt van Dodewaard gevonden door een boer die tijdens het maaien van het grasland stuitte op een rand van inslagkrater van aan V1 en vond daar twee lichamen. Het ene lichaam was van Willem van der Mheen. De broers Hendrik en Willem van der Mheen hadden in de nacht van 28 december 1944 de taak geheim agent Henk van Loenen in veiligheid te brengen. Hij was bij Lunteren met een parachute geland tijdens een geheime wapendropping met materieel voor het verzet.

Het doel van zijn missie was het opzetten van vluchtroutes voor uit krijgsgevangenschap ontsnapte militairen en piloten naar het al bevrijde zuiden van Nederland. Eind januari 1945 gaf geheim agent Henk van Loenen aan Coen Esveld uit Amerongen de opdracht een nieuwe ontsnappingsroute door te Betuwe te zoeken. Op die tocht werd Esveld vergezeld door een Amerikaanse officier, en door de beide broers van der Mheen. Ze hadden zich in twee groepjes gesplitst. Wat er op die tocht precies is gebeurd, is niet precies bekend. Maar de vier zijn nooit in bevrijd gebied aangekomen, maar onderweg gesneuveld.

In het nieuwsblad van Ede wordt in augustus 1946 de melding gedaan van het overlijden van Henk van der Mheen. Een deel van het artikel geef ik hierbij weer: *"Aan de voet van de Waaldijk zijn ze gevallen. Deze trouwe zonen van ons volk. Wim vonden we vorig jaar zomer in de hooibouw. Henk vonden we verleden week in Dodewaard in een soldatengraf naast twee van zijn doodsvijanden.*

Op het bordje stond: 'Killed in Action'.

We zijn blij dat we Henk nu dichterbij huis, dichterbij ons en zijn vrienden en naast zijn trouwe broer Wim kunnen leggen in de Paaschberg. Het meeste verheugt het ons dat hij de laatste avond thuis bij Moeder, achter het orgel nog gezongen heeft: Heer blijft bij mij, Als 't avondrood verkwijnt.

Zoo nam hij in de donkere dagen, toen alles ons scheen tegen te lopen, afscheid van zijn moeder en familie en van ons en wij weten nu:

*Hoe verder hij van huis geraakte,
Hoe meer hij van 's Vaderhuis
genaakte,
Daar waar geen strijd hem meer
benauwt
Waar niemand leed kent, niemand
rouwt,
En zorg noch smart het harte roert
O Nederland kiest die weg
Die dwars door dood ten Leven
voert.*

Simon van den Bent

Van den Bent groeide op in Ede. En werkte als kantoor-bediende en was lid van de Nederlandse Hervormde Kerk. Het grootste deel van de Tweede

Wereldoorlog bracht hij samen met zijn broer Maarten door in Amsterdam. In het najaar van 1944 maakte zus Lena, die was getrouwd met de verzetsman Driekus van de Pol, hen er op attent dat het verzet in Ede en omgeving nog wel wat mankracht kon gebruiken. Zijn oudere broer Jo was op dat moment al meerdere jaren actief in het verzet.

Na de door de geallieerden verloren Slag om Arnhem waren veel Britse parachutisten in de regio achtergebleven. Aanvankelijk werd geprobeerd hen in kleine groepjes door de Duitse linies heen te smokkelen via Tiel. Op 9 oktober 1944 waagde een groep bestaande uit vier Britse militairen en vier verzetsmensen, te weten Jaap van den Berg, Henk van Egmond en de broers Simon en Maarten, een poging. Drie militairen en Simon van den Bent werden gepakt, ondanks een vluchtpoging. Volgens Maarten van den Bent keek zijn broer niet achterom om hem en anderen die een eind achter hem liepen niet te verraden. De militairen raakten in krijgsgevangenschap, Simon van den Bent werd een dag later op 10 oktober 1955 gefusilleerd. Op een herdenkingsmonument in Fort de Bilt staat de naam van Van den Bent genoemd. Van den Bent werd op een kerkhof in Utrecht begraven. Zijn familie kwam daar pas na de oorlog achter.

Tegelijk met de melding van het overlijden van Henk van der Mheen wordt in het Nieuwblad van Ede ook melding gedaan van het overlijden van Simon van den Bent. In de krant wordt het volgende gemeld:

"Nu eindelijk, bijna twee jaar later, terwijl één onzer in Amersfoort op het Bergingsbureau de "overkomst" van Henk van der Mheen besprak ontdekten we de plek waar Simon ligt begraven. Hij stond op 10 Oct. 1944 op fort de Bilt voor de loop van een Duitssch Peleton, en ik weet het zeker, hij heeft eerst recht ingekeken en daarna heeft hij zijn

blauwe ogen naar Boven gericht en ik kan mij even realiseren wat het in zulk een oogenblik' zeggen wil als iemand den Psalmist nazingen kan: 'Ik hef mijn ogen op naar de bergen vanwaar mijn Hulp komen zal' Indien er voor ons ooit weer de uren des gevaars komen mocht, zal ook jouw lichtend voorbeeld, ons voor ogen staan, Simon!"

Opnieuw bijzetting in het Mausoleum

Het is inmiddels 21 augustus 1946 als opnieuw, in het bijzijn van familieleden de lichamen van twee verzetshelden worden toegevoegd aan onze Erebegraafplaats. Het betreffen:

- Henk van der Mheen, 20 jaar
- Simon van den Bent, 25 jaar

3e Bataljon Regiment Jagers - Foto P Heij

Op rechterzijde van foto de sokkel waar tzt het beeld op moet worden geplaatst. Er is onzekerheid over exacte datum. Het lijkt aannemelijk dat het gaat om de dag van bijzetting van de lichamen van Henk van der Mheen en Simon van de Bent. In tegenstelling tot de eerdere bijzetting van 27 november heeft deze bijzetting plaats gevonden vanuit de achterzijde omdat de

muren inmiddels waren dichtgemetseld en ook waren voorzien van een houten naambord, en zoals op de foto te zien was men ook al begonnen met de realisatie van het frame voor de gedenkplaten.

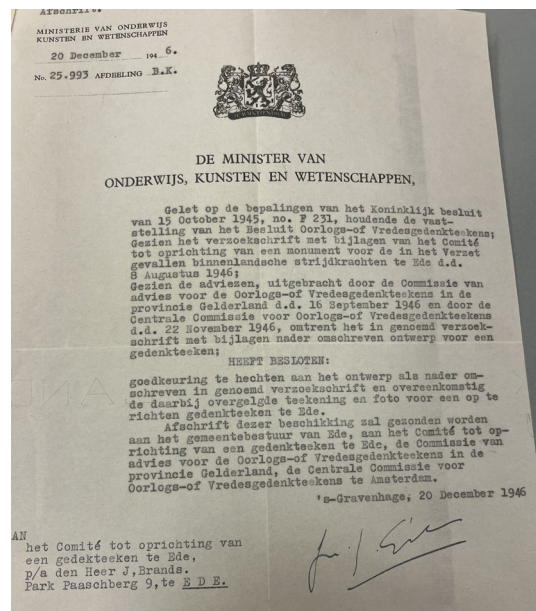
Vele jaren later wordt het lichaam van Christiaan Hollebrands op 26 april 2012 bijgezet en daarmee stond het aantal bijzettingen in het Mausoleum lange tijd op 29 maar sinds april 2012 dus op 30 bijzettingen van lichamen in het Ere graf.

Minister bemoeit zich er ook mee

Dat de bouw van een dergelijk monument ook soms vragen oproept of de juiste procedure is doorlopen blijkt uit de verschillende brieven die zijn te vinden. Want alhoewel Burgemeester en wethouders van de Gemeente Ede op 3 oktober 1945 laat weten geen bezwaren bestaan tegen de aangevraagde vergunning, is het de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen die per brief van 4 juni 1946 gericht aan het comité laat weten dat ze uit het Dordtscha Dagblad van 14 mei j.l. kennis heeft genomen dat er in Ede op de Paasberg een Mausoleum in wording is. En dat het oprichten van een oorlogs- of vredesgedenkteken, op grond van Koninklijk besluit F231 alleen mogelijk is na goedkeuring van de minister. En dat de minister erop wijst dat een dergelijk monument die in strijd is met deze bepaling op zijn bevoegdheid te doen verwijderen. En verzoekt het comité hem mede te delen

om welke reden het bepaalde in het Koninklijk Besluit niet is nagekomen.

Het comité bericht op 16 juli 1946 de reden en de inmiddels uitgevoerde werkzaamheden rondom het op te richten monument waarna de Minister op 20 december 1946 laat weten: goedkeuring te hebben gegeven aan het ontwerp op grond van de toegestuurde gegevens.

De bouw gaat verder

Foto Nationaal archief

Uitnodiging onthulling monument

In Juli 1947 is het zover. Het comité maakt melding van en verstuurd de uitnodigingen voor de onthulling van het Mausoleum en de formele overdracht van het monument aan de Gemeente. De officiële uitnodiging volgt: In het archief van de Gemeente Ede zijn de verschillende uitnodigingsbrieven en de reacties daarop nog te vinden. Zo zijn naast de uitnodiging aan Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard ook uitnodigingen verstuurd aan Oud-Commandant der Binnenlandse Strijdkrachten en Minister President Dr. L.J.M. Beel.

Ede, Juli 1947.

L.S.

De Regelingscommissie voor de onthulling van het Monument bij het Mausoleum op de Paasberg te Ede voor de gevallen Strijders in het Verzet van het district Ede heeft de eer U mede te delen, dat deze plechtigheid zal plaats hebben op Zaterdag 2 Augustus a.s.

Z.K.H. PRINS BERNHARD heeft als oud-Opperbevelhebber der Binnenlandse Strijdkrachten te kennen gegeven de plechtige onthulling wel te willen verrichten.

De Commissie zal de tegenwoordigheid van de nabestaanden en familie van elk der gevallen zeer op prijs stellen en verzoekt U daarom met hen bij deze plechtigheid te kwart voor drie voor het Mausoleum aanwezig te willen zijn.

Gaarne zal de Commissie **voor 23 Juli** a.s. schriftelijk opgave van U ontvangen, hoeveel gereserveerde plaatsen U als nabestaande met verdere familie wenst te ontvangen.

Met de meeste hoogachting,
Namens de Regelingscommissie:

Otterloseweg 63.
Telefoon 8033.

E. J. van Spankeren.

RECHT VRIJHEID EN VOOR DE VRIJHEID

MONUMENT VOOR DE
VRIJHEID
GEBUILD DOOR DE
7e CANADSE INFANTRIE
BRIGADE
AUGUST 1945

EDE MEMORIAL PARK
CONSTRUCTED BY
7th CANADIAN INFANTRY BRIGADE
AUGUST - 1945

Het monument nadert zijn voltooiing
Foto Nationaalarchief

Laatste vergadering van het Comité

Op 30 juni 1947 houdt het comité tot oprichting van het Binnenlandse Strijdkrachten monument haar laatste vergadering. Het comité komt tot de conclusie dat haar werk voor het grootste gedeelte voltooid is. Uit de ingekomen stukken kan met grote voldoening vernomen worden dat Z.K.H. Prins Bernhard zich bereid heeft verklaard op 2 augustus bij de overdracht van het monument aanwezig te zijn en het op het voetstuk te plaatsen bronzen beeld te zullen onthullen. Financieel wordt melding gedaan dat in totaal f. 75.444,46 (gulden) binnen gekomen is aan giften.

De voorzitter de heer de Nooij doet vermelding dat er van meerdere Canadezen dankbetuigingen zijn ontvangen van de aan hun gezonden 404 bronzen plaquette met afbeelding van het monument. Uit een krantenartikel, Arnhemsche Courant van Woensdag 15 mei 1946 blijkt dat alle Canadese soldaten als blijk van waardering allemaal als dank voor hun inzet een bronzen plaquette hebben ontvangen welke speciaal in beperkte oplage was gemaakt. In het betreffende krantenartikel staat het volgende geschreven: *Als blijk van de groote waardeering voor de geboden hulp besloot het "Comite Heldenmonument" alle Canadeezen die destijds bij de werkzaamheden ingeschakeld wrden, een fraaie bronzen herrinneringsplaquette aan te bieden.*

De plaquette toont aan de voorzijde het Mausoleum met het wapen van Ede, geflankeerd door de woorden: "Gedenkteeken gevallen strijders - Memorial Park Dutch interior forces" Aan de achterzijde draagt een olijftak de wapens van Nederland en Canada terwijl in bede talen te lezen staat: "Gesteund door het recht, streden zij voor de vrijheid. In dankbare herinnering aan uwe medewerking" Door den Burgemeester van Ede zijn ruim vierhonderd van deze plaquettes verzonden naar Canada om daar uitgereikt te worden. Via het Historisch Museum Ede ontving ik de afbeeldingen van de betreffende plaquette die destijds is gemaakt. De afbeeldingen zijn eigendom van Vereniging Oud Ede.

De plaquettes zijn gemaakt in het brons en hebben een afmeting van 90x64 mm.

Historisch Museum Ede. Eigendom: Vereniging Oud Ede.

De vergadering wordt afgesloten met verdere regeling en samenstelling van het programma van overdracht monument en de onthulling van het beeld.

4 mei herdenking 4 mei 2025
Foto R. Renger

Kranslegging 4 mei herdenking
Foto R. Renger

4 Edese verzetsstrijders

Het Mausoleum op de Paasberg in Ede is opgericht ter nagedachtenis aan 44 plaatselijke verzetsmensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog in de strijd tegen de bezetter zijn gesneuveld. Het Mausoleum op de Paasberg in Ede is een gemetseld grafmonument, waarin 30 gesneuvelde verzetsmensen begraven liggen. Op de voorgevel zijn in de lengte veertig gedenkplaten van natuursteen aangebracht. Op de veertig gedenkplaten zijn de namen en de geboorte- en overlijdensdata van verzetsmensen uit Ede aangebracht.

Links van de voorgevel staat een tweede kolom, waarin een reliëf is ingemetseld met het wapen van Ede. Tevens bevindt zich aan de linkerzijde een vlaggenmast.

Voor het grafmonument zijn vijf banken geplaatst. Het monument is 2 meter 50 hoog, 15 meter breed en 2 meter diep. Het beeld is 3 meter hoog.

Aan de rechterzijde is een bakstenen kolom geplaatst, waarop een bronzen beeld van een half opgerichte mannenfiguur is aangebracht. In deze kolom is een natuurstenen gedenkplaat ingemetseld.

Simon van den Bent
25 jaar

Geëxecuteerd in de Bilt op 10 oktober 1944 nadat hij een dag eerder werd gevangen genomen.

Gerrit Boonzaaijer
62 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Steven Boonzaaijer
47 jaar

Omgekomen in Kamp Neuengamme Wöbbelin op 7 april 1945

Marinus van den Born
22 jaar

Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 maart 1945 als wraak voor een aanslag op een Duitse SS-officier.

Lammert Braafhart
52 jaar

Omgekomen in concentratiekamp Rathenow op 11 januari 1945

Hendrik Brouwer
42 jaar

Gefusilleerd in het bos vlak naast kamp Vugt op 4 september 1944

Hendrik Dorrestijn
26 jaar

Omgekomen in kamp Amersfoort op 18 december 1942

Abraham Du Bois
28 jaar

Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 maart 1945 als wraak voor een aanslag op een Duitse SS-officier.

Lambert van Elst
27 JAAR

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Adriaan Den Engelse
23 jaar

Omgekomen in Kamp Buchenwald op 28 januari 1945

Cornelis Garritsen
23 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Pieter de Geest
36 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Derk van Gestel
45 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Arie van Hoek
24 jaar

Omgekomen in Ladelund op 1 december 1944 door ondervoeding, uitputting en inzet als dwang-arbeider

Christiaan Hollebrands
26 jaar

Omgekomen op 23 september 1944 nadat zijn pistool weigerde bij een vuurgevecht nabij Werkendam

Frederik Jansen
63 jaar

Omgekomen in Kamp Natzweiler op 5 november 1943 nadat hij daar van een hoge betonnen trap was geschopt.

Johannes Kelderman
26 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Emiel Kerkhoven
23 jaar

Overleed op 24 november 1944 aan zijn verwondingen opgelopen tijdens Operatie Pegasus 2.

Leonard Lambert
26 jaar

Geëxecuteerd op 15 april 1945 nadat hij een week eerder bij toeval werd opgepakt.

Maarten Lugthart
25 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Jan Mekking
26 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Pieter Merlijn
24 jaar

Werd op 12 maart 1945 geëxecuteerd in Amsterdam nadat hij ter deed werd veroordeeld.

Wim van der Mheen
21 jaar

Tijdens een poging naar bevrijd gebied te ontsnappen komen beide broers om het leven in de buurt van Dodewaard

Henk van der Mheen
20 jaar

Tijdens een poging naar bevrijd gebied te ontsnappen komen beide broers op 19 januari 1945 om het leven in Dodewaard.

Ferdinand Rombout
18 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Petrus Rombout
43 jaar

Werd na een vluchtpogingen in zijn rug geschoten. Zwaargewond maakte hij een einde aan zijn leven in Kamp Amersfoort.

Folkert Roosjen
32 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Peter Roseboom
25 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Jan Willem Schouten
31 jaar

Kwam om het leven op 7 mei 1943 in Acherberg bij het saboteren van een spoorlijn waarbij de explosie te vroeg kwam

Piet Smit
23 jaar

Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 maart 1945 als wraak voor een aanslag op een Duitse SS-officier.

Aart van Steenberg
29 jaar

Werd op 1 oktober 1944 doorgeschoot door een SS'er toen zijn pistool weigerde

Elbertus van Steenberg
25 jaar

Op 13 april 1943 werd Elbertus samen met zijn broer Martijn geexecuteerd in het bos van Bennekom.

Martijn van Steenberg
21 jaar

Op 13 april 1943 werd Martijn samen met zijn broer Elbertus geexecuteerd in het bos van Bennekom.

Abraham Streefland
38 jaar

Gefusilleerd bij de Woeste Hoeve op 8 maart 1945 als wraak voor een aanslag op een Duitse SS-officier.

Ariën Thomassen
58 jaar

Vader en zoon Thomassen overleden in concentratiekamp Neuengamme nadat ze eerder waren neergeschoten.

Gijsbert Thomassen
20 jaar

Gijsbert overleed evenals zijn vader in concentratiekamp Neuengamme nadat ze eerder waren neergeschoten.

Rijk Tiggelaar
32 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Egbert Veen
28 jaar

Egbert werd na verraad neergeschoten toen hij zijn vrouw op 13 januari 1944 in Ede thuis bracht.

Barend Veenendaal
25 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Elbert Veenendaal
27 jaar

Gefusilleerd op de Appelweg in Amersfoort op 20 maart 1945 als wraak voor de moord op een 'foute' politieagent.

Cornelis Verduijn
37 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Hielke van Vliet
27 jaar

Gefusilleerd in een berm bij Loosdrecht op 20 maart 1945 als wraak voor het dood schieten van een Duitse onderofficier.

Pieter van Vark
58 jaar

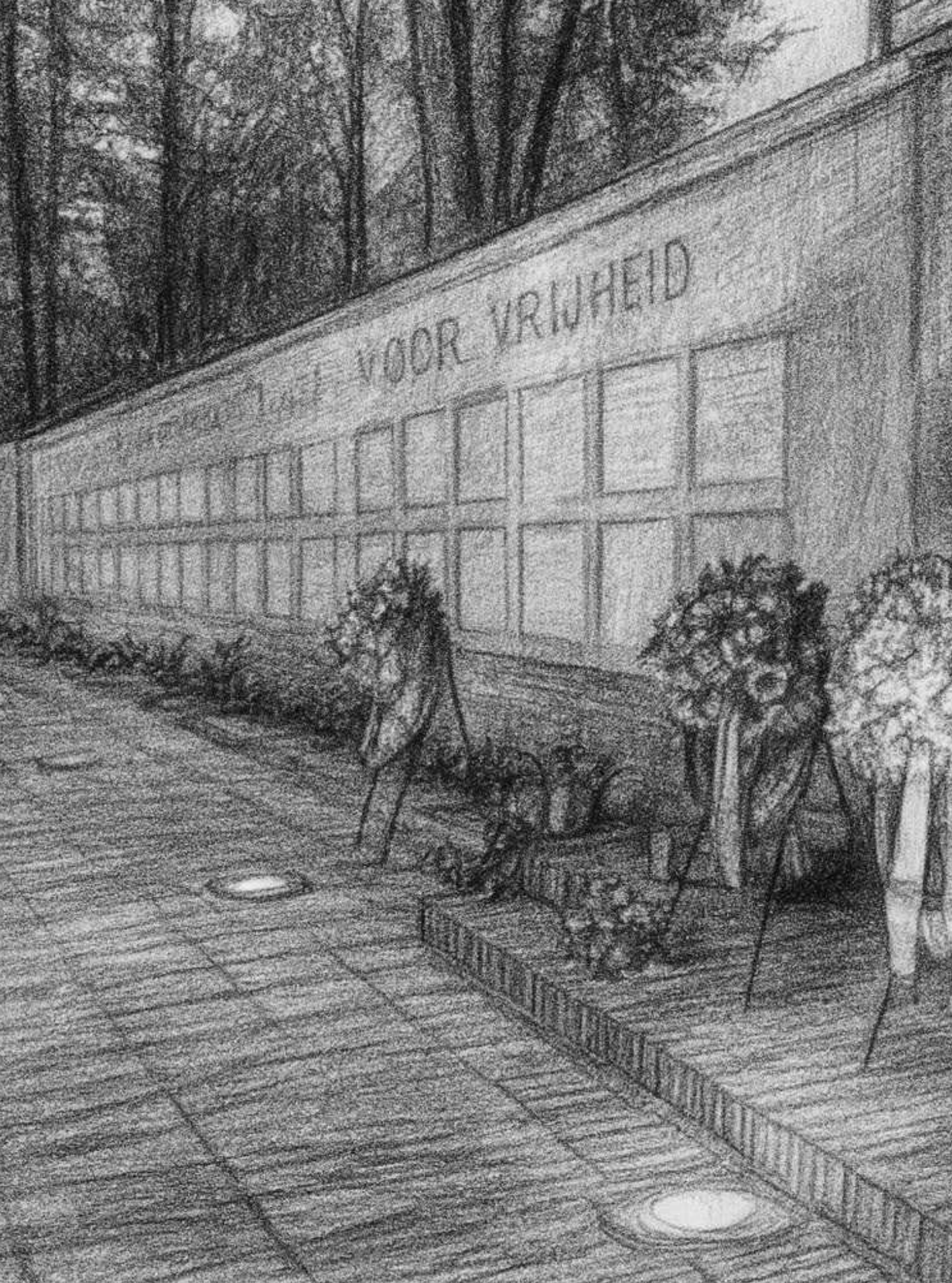
Werd op 21 dec 1944 geexecuteerd in Heesum nadat hij eerder tijdens verhoren ernstig werd mishandeld maar niets los liet.

Karel Weimar
44 jaar

Overleed op 31 mei 1945 in concentratiekamp Wöbbelin in Duitsland nadat hij eerder in Kamp Amersfoort zat.

IS DIT GESCHIED IN UWE DAGEN,
OF OOK IN DE DAGEN UWER VADEREN?
VERTELT UWEN KINDEREN DAARVAN.
EN LAAT HET UWE KINDEREN HUNNEN
KINDEREN VERTELLEN, EN DERZELVER
KINDEREN AAN EEN VOLGENS GESLACHT.

44 namen op ons Mausoleum

Langzaam lopend langs het Mausoleum lees je de vierenveertig namen van verzetsstrijders omgekomen doordat ze zich verzette tegen de Duitse machtsbezetter, streden tegen de vijand, redde andere het leven, zorgde voor transport, hielpen andere onder te duiken of saboteerde de boel waardoor er verzet werd gepleegd. Zij kwamen om het leven door de erbarmelijke omstandigheden van concentratiekamp. Sneuvelde in de strijd van het vuur, of werden gefusilleerd veelal als vergeldingsmaatregel die elders eerder werd uitgevoerd.

Vierenveertig mannen uit een gezin. Sommige zelf vader. Achtentwintig van hen waren nog geen dertig jaar, sommige van hen zaten samen met hun zoon/vader in het verzet. Langs het wandgraf met de namen lopend laat je de namen en leeftijden passeren en op je inwerken. Jonge jongens in de kracht van leven, de jongste 18 jaar. Jonge mannen in de kracht van hun bestaan, twintigers en dertigers een beetje in de zelfde leeftijd als mijn eigen zonen nu. In één keer weggerukt uit huis bij een inval door de Duitse bezetter of opgepakt bij een verzetsactie die anders liep dan gehoopt. Zonder afscheid en toch voor altijd afscheid. Wat hebben deze jonge jongens bewogen (gemotiveerd) om zich tegen de bezetter te verzetten. Zich met gevaar voor eigen leven in te zetten voor volk en Vaderland. Anderen te helpen met onderduiken met gevaar voor eigen leven. Sabotage om de onderdrukkers tegen te werken. En vele andere daden

waarbij ongetwijfeld bij hen zo af, als ze het net goed afliep, de vraag opriep: "komen we veilig terug"? Deze mannen hebben zich gegeven in de strijd tegen de bezetter. Vanuit een gevoel van rechtvaardigheid. Vanuit plichtbesef voor volk en Vaderland. Als afkeer tegen de gruwelen van de Duitse bezetter. Maar nog veel meer tegen de eigen landgenoten die kozen om samen te werken met de Duitse bezetter.

Het zijn deze mannen en in hen vele andere mannen en vrouwen die hun leven op het spel zette om andere het leven te redden.

Foto: R. Renger

Het is zeker 80 jaar nadien niet voor te stellen in welke spanning, ongewis hun ouders, hun vrouwen en hun kinderen hebben verkeerd zonder te weten waar vader of zoon verbleef. Of misschien wel als we de beelden en verhalen zien en lezen vanuit Oekraïne? Onvoorstelbaar is het verdriet als de boodschap kwam van het verlies en het gezin verder moest leven zonder man, vader, opa, zoon, broer, etc. Niet alleen toen in de oorlogsjaren, na de bevrijding maar ook alle jaren na de oorlog, tot de dag van vandaag toe. En ook morgen.

Een blijvende impact op het leven van al die nabestaanden. En dat merken we 80 jaar nadien nog steeds aan de nabestaanden die we ontmoeten, ook al zijn sommige daarvan alweer van een generatie verder. Het verdriet blijft een litteken die meegedragen wordt in families en levens van dierbaren.

Langzaam lopen we langs de sluitstenen en lezen de namen. Namen met soms dezelfde achternaam zoals:

Vader en zoon Thomassen.

Vader Ariën Thomassen, getrouwd met Altje Fluit en samen hebben ze twee

dochters en drie zonen. Op de boerderij had hij in één van de schuren ook nog een bouwbedrijf. Ariën was staflid van de Binnenlandse Strijdkrachten en stelt zijn boerderij ter beschikking voor wapenopslag en schietoefeningen van het Edese verzet. Zoon Gijs schulde tijdens de oorlogskaren op zolder, omdat hij eigenlijk verplicht was

om in Duitsland te gaan werken. Vóór dat zolderleven nam hij eerst in de buurt afscheid. Zo dachten ze in de buurt dat hij vertrokken was en over de grens was gegaan. Zoon Evert was al getrouwd en huisde in een noodwoning op het erf." en bood onderdak aan het hoofdkwartier van de BS-staf Ede (Binnenlandse Strijdkrachten).

Na verraad volgt op 18 november 1944 huiszoeking op de boerderij aan de Nieuwesteeg. Vader Ariën wordt gearresteerd evenals zijn zoon Gijsbert. Gijs probeer nog wel te vluchtte door de weilanden in richting Ede, maar werd in zijn hand getroffen door een kogel van de soldaten. Het lukte de andere zoon Evert - die samen met zijn broer Derk in de werkschuur bezig was - wel om te vluchten. Hij greep een schep, ging snel het weiland in en al (zogenaamd) werkend ging hij steeds verder bij de boerderij vandaan. Derk grepen ze, maar die is nog in Nederland uit een rijdende trein gesprongen, waardoor hij de oorlog overleefde.

Nooit is duidelijk geworden hoe de Duitsers wisten dat de boerderij aan de Nieuwesteeg een verzetshaard was, dat had vermoedelijk met verraad te maken. De boerderij wordt platgebrand. Ariën Thomassen komt op 24 februari 1945 om in concentratiekamp Neuengamme (Duitsland). Zoon Gijsbert Thomassen, komt al een week eerder, op 16 februari 1945, om in hetzelfde concentratiekamp Neuengamme (Duitsland), vermoedelijk mede aan de verwonding die hij destijds opliep bij zijn vlucht poging waarbij hij in zijn hand werd geschoten.

De broers Veenendaal.

Beide lopen tijdens de zogenaamde 2^e wapendropping (8 maart 1945) op weg terug naar Ede als ze worden omsingeld door zwaargewapende Duitsers, ze worden gevangen genomen en opgesloten in de Wormshoef, waar ze ruim een week later naar Amersfoort worden overgebracht. Daar worden beide mannen samen met nog 8 andere Edese verzetsstrijders bij een muur in de Apelstraat gefusilleerd als vergelding op het doodschieten van de "foute" politieman Diederik Lutke Schipholt een paar dagen eerder gepleegd door J.A. van Dam van de Amersfoortse sabotagegroep.

We lopen door langs het monument en lezen verder..

De drie broers van Steenberg.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zat de onderwijzer Adrianus Plaisier ondergedoken op de boerderij van vader en moeder van Steenberg. Via Plaisier raakte Van Aart Steenberg betrokken bij de Ordedienst.(hulp aan onderduikers). In september 1944 traden Van Steenberg en Plaisier toe tot de staf van de nieuw gevormde Binnenlandse Strijdkrachten. Op zondag 1 oktober 1944 namen Aart van Steenberg en Plaisier twee Nederlandse SS'ers gevangen.

Nog dagelijks diep treurende over het smartelijk verlies van onze beide kinderen, die door bruto geweld op 20 Maart 1945 te Amersfoort voor het Vaderland het leven gaven, berichten wij U, mede namens Echtgenoot, Verloofde en wederzijdsche familie, dat de Rouwplechtigheid voor de teraardebestelling van

Elbert Veenendaal
oud 27 jaar en

Barend Veenendaal
oud 25 jaar

zal plaats vinden op Woensdag 12 Dec. 1945
Rouwdienst zal plaats vinden in de Ned. Herv. Oude Kerk te Ede, des v.m. te 10 uur, waarna begeleiding van een der gevallen naar het Heldenmonument op den Paaschberg te Ede

Uit aller naam:
J. Veenendaal
G. Veenendaal-Barten

Ede, 5 December 1945
Stompekamperweg 27

Toen Van Steenbergen de Edese verzetsleider Derk Wildeboer telefonisch raadpleegde kreeg hij de opdracht hen te executeren. Van Steenbergen maakte aanvankelijk bezwaar, maar ging toch over tot executie. Op het moment dat hij wilde schieten weigerde zijn pistool. Een van de SS'ers bleek zelf nog de beschikking te hebben over een vuurwapen en schoot Van Steenbergen dood.

Zijn broers Jan, Elbertus (Bertus) en Martijn werden samen met Plaisier op 8 april 1945 opgepakt bij een inval op de boerderij waar ze woonde. Nadat ze werden meegenomen van de boerderij wist Bertus het geweer van één van de Landwachters af te pakken en heeft hij er twee doodgeschoten. Hij, zijn twee broers en twee andere arrestanten (van der Have en Plaisier) konden daardoor vluchten. Jan van Steenbergen wist te ontkomen. Bertus en Martijn zijn bij de klopjacht die daarop volgde opnieuw opgepakt.

Op 13 april 1945 namen ze Bertus en Martijn mee naar het bos op de 'Keijenberg' in Bennekom. SD'ers Enkelstroth en Haase hadden kort daarvoor het bevel gegeven de beide broers dood te schieten. SD'er Rappard, Jansen en Plantinga liepen eerst met Martijn het bos in, die een deken over zijn hoofd kreeg. SD'er Ries Jansen schoot hem vervolgens met een pistoolschot in het achterhoofd dood. Zijn lichaam gooiden ze in een kuil en werd met zand bedekt.

Hierna werd ook Bertus uit de auto gehaald en op dezelfde plek van achteren dood geschoten. Zijn lichaam lieten ze gewoon liggen. Één van de vier broers Steenbergen overleeft de oorlog. Een neef van hen ontmoete ik al een paar keer op 4 mei als hij bloemen komt leggen bij de sluitsteen van zijn drie ooms. Een onvoorstelbaar verdriet die nog steeds gevoeld wordt. Wat een intens verdriet moet dat voor die ouders zijn geweest om niet één maar drie zoons te moeten missen. En voor de overblijvende broer en zus die hun broers moet missen.

Foto: Pieter Plug

We vervolgen onze weg langs de namen en lezen de namen van Hendrik en Willem van der Mheen.

Hendrik en Willem van der Mheen

Nadat vader van der Mheen nog voor de oorlog uitbrak plotseling overleed aan een hartaanval zette zoon Wim samen met een

knecht
de
smederij
aan de
Postweg

in Lunteren voort. Zijn jongere broer Henk werkte op de melkfabriek Concordia in Ede en werd in de herfst van 1942 als enige vrijgezel aangewezen voor te werk stelling in Duitsland. In juni 1943 kwam hij met verlof terug naar Nederland en dook vervolgens onder bij zijn oom Hendrik Folmer aan de Nederwoudseweg. Naar aanleiding van zijn verdwijning kreeg de familie-Van der Mheen nachtelijk bezoek van de Duitse bezetter. Door Aart Roelofsen, de leider van het Lunterse verzet, werd Wim samen met broer Henk in de loop van de tijd regelmatig gevraagd voor hand-en-spandiensten.

Zo werd Wim ingeschakeld voor de reparatie van een kapotte stengun. Cees Haverhoek schrijft dat Van der Mheen waarschijnlijk achter de dood van de Landwachter Martinus Servaas Jansens zat. Hij werd in de ochtend van 2 september 1944 op de Hessenweg in Lunteren doodgeschoten door twee mannen op een fiets. Haverhoek doet zijn bewering op basis van een anonieme bron. Wim van der Mheen gaf op zaterdag 30 september 1944 leiding aan een groep jongeren die een stuk van de spoorweg tussen Barneveld en Lunteren opbliezen.

In de nacht van 22 op 23 oktober 1944 werd een groot aantal Engelse parachutisten die na de Slag in bezet gebied waren achtergebleven, door de Duitse linies tussen Renkum en Wageningen heen gesmokkeld en over de Rijn gezet. Deze actie droeg de naam Operatie Pegasus I.

Wim en Henk waren beiden als gids bij deze actie betrokken. Zij brachten per fiets meerdere parachutisten naar het verzamelpunt nabij de Keijenberg. In de nacht van 10 op 11 november 1944 namen beide broers waarschijnlijk deel aan een wapendropping in de Fliert in de buurt van Nederwoud. In diezelfde periode voorzagen zij de geheim agent Gilbert Sadi Kirschen van berichten over troepenverplaatsingen van de Duitsers in en rondom Ede. In de nacht van 28 december 1944 was er een nieuwe wappendropping op hetzelfde terrein als de eerdere dropping. De Wehrmacht kreeg echter lucht van de dropping. De Sicherheitsdienst, vermoedde de betrokkenheid van de broers Van der Mheen.

Op 2 januari 1945 volgde een inval in de smederij, maar de broers waren samen met Bill Gordon en de Joodse onderduiker Abraham Bellifante al vertrokken. Zij vonden onderdak in Amerongen. Op 28 januari 1945 deden Wim en Henk van der Mheen samen met hun gids Koen van Esveld een poging om te ontsnappen naar bevrijd gebied.

Hun moeder zou hebben gewild dat maar één van haar zonen de oversteek zou wagen, maar de broers gaven aan dat zij elkaar in geval van nood konden helpen. Een Amerikaan van Chileense afkomst, die voor de Amerikaanse geheime dienst werkte, voegde zich bij hen. De voorzichtig ingestelde Belifante bleef achter in Amerongen en overleefde de oorlog. Lange tijd werd er daarna niets meer van de broers vernomen. Pas in juni 1945 vond de boer in Dodewaard bij vermoedelijk de inslagkrater van een V1 de lichamelijke resten van Wim van der Mheen en Koen van Esveld. Op 30 juli 1946 werd het lichaam van Henk van der Mheen op aanwijzing van een vrouw gevonden in een grafheuvel in de buurt van Dodewaard waar ook enkele Duitse soldaten waren begraven. Beide broers dus omgekomen op weg naar bevrijd gebied.

Gebroeders van der Mheenplantsoen

Sinds 25 juni 2021 kent Lunteren het "Gebroeders van der Mheenplantsoen" gelegen net tegenover het Westhofhuis. Een eerbetoon aan deze beide omgekomen verzetsstrijders. Broer Wim zette daar in Lunteren aan de Postweg ten tijde van de oorlog de Smederij aan de postweg voort nadat vader van der Mheen in 1939 plotseling overleed aan een hartaanval. Het straatnaambord werd onthuld door de zus van Henk en Wim van der Mheen.

Bron: Tracesofwar, Arjan Vrieze

Langs de grafmuur lopend lezen we ook de namen van verzetsstrijders elders begraven, zij vonden hun rustplaats op de begraafplaatsen in Ugchelen, Renkum, Lunteren en op de Gemeentelijke begraafplaats van Ede zoals: Gerrit Boonzaaijer, Abraham Streefland, Marinus van den Born en Emiel Kerkhoven.

Gerard Lambertplantsoen

In Ederveen heet het plantsoen bij het bevrijdingsmonument sinds 25 juni 2021 het Gerard Lambertplantsoen.

Bron: Tracesofwar, Arjan Vrieze

Gerard Lambert was al vroeg in de oorlog betrokken bij het verzet, o.a. voor de hulp aan onderduikers. Lambert was geboren in België en kreeg daarom als schuilnaam Kees de Belg. Toen hij vier jaar oud was en zijn vader overleed hertrouwde zijn moeder met rietdekker Kamphorst en ging het gezin wonen in De Glind waar Gerard Lambert ergens rond 1937 een kleine fietswerkplaats begon.

In 1939 werd hij door België opgeroepen voor de dienstplicht en diende hij het Belgische leger. Na zijn vrijlating uit krijgsgevangenschap keerde Lambert terug in Nederland en slaagde hij erin werk te vinden bij een fietsenmaker in Voorthuizen. Tijdens de eerste oorlogsjaren raakte Lambert betrokken bij de hulp aan ondergedoken Joden. Omdat zijn activiteiten in een klein dorp als Voorthuizen te veel opvielen, besloot hij in 1943 onder te duiken in Ederveen bij de fietsenmaker Van Schoonhoven aan de Meikade 11; hij nam hier de schuilnaam Cornelis van den Berg aan. Omdat hij nog steeds sprak met een Belgisch accent kreeg hij de bijnaam Kees de Belg.

Lamberts activiteiten speelden zich af op de hele West-Veluwe. Zelf raakte hij betrokken bij de Raad van Verzet. Namens de Raad van Verzet gaf hij in september 1944 aan de verschillende Edese verzetsgroepen een boodschap namens prins Bernhard door dat zij moesten fuseren in een organisatie, namelijk de Binnenlandse Strijdkrachten.

Later was ook hij betrokken bij operatie Pegasus 1 en Wapendroppings. Vlak voor het eind van de oorlog is hij gevangen genomen en in Villa Eekhorst, vlakbij SD hoofdkwartier de Wormshoef gemarteld. In het boek Ede 1940-1945 schrijven Lagerweij en Plekkringa daarover het volgende: "Zondagmorgen, kort voor de bevrijding van de anderen, werd ook Leonard Lambert (25) in een bosje achter 'De Eekhorst' in Lunteren, onder het toeziend oog van (SD-er) Jansen door dienst 'collega' Van Groin de Planque met enkele pistoolschoten gedood. Zijn lichaam werd enige uren later door een wandelaar, W. de Koning, half begraven in een dekkingsgast gevonden.

Voor villa Eekhorst ligt een gedenksteen ter herinnering aan Leonard Gerard Lambert met met zijn naam.

Het straatnaambordje werd onthuld door een neef van Leonard Gerard Lambert.

Bart van Elstplantsoen

Geboren in Bennekom en vanwege het vroege overlijden van zowel zijn moeder als zijn vader, opgevoed door zijn grootouders.

Foto Landschapsarchitecten BNT

Van Elst diende de veldartillerie in Ede tijdens zijn militaire diensttijd en trad een jaar later toe tot het Korps Politietroepen. Na de Duitse bezetting in mei 1940 vormde de nieuwe machtshebbers de rijkspolitiediensten om en gingen samen de Marechaussee heten.

Samen met 16 collega's werd Van Elst in mei 1942 gearresteerd, omdat hij het Wilhelmus zou hebben gezongen. Zij kwamen in Kamp Amersfoort terecht en kregen vervolgens te horen dat ze tot achttien maanden tewerkstelling in Duitsland waren veroordeeld. In september 1943 was hij terug in Nederland, omdat hij moest getuigen in een rechtszaak. Op dat moment besloot Van Elst onder te duiken. Van Elst legde vervolgens contact met mensen van het verzet in Bennekom en bood zijn hulp aan en nam volop deel aan het verzet. Zo vervoerde hij wapens en gaf training daarin.

Van Elst was betrokken bij het geschikt maken van een schaapskooi aan de Zecksteeg voor Britse parachutisten die na de Slag om Arnhem waren achtergebleven. Hij nam deel aan Operatie Pegasus II. Hij verbleef op de boerderij Westerode aan de weg tussen Ede en Otterlo. Dit was het laatste punt waar men kon aanhaken bij de groep die vanuit Lunteren vertrokken was. Ook is bekend dat Van Elst twee Joodse vrouwen in oktober 1944 vervoerde naar hun nieuwe onderduikadres aan de Bovenbuurtweg 23 in Ede. Van Elst werd tijdens de zogenaamde tweede (mislukte) wapendropping gearresteerd en vastgehouden in de Wormshoef. Tijdens de ondervragingen in De Wormshoef werden de verzetslieden zwaar mishandeld. Van Elst had een blauw oog en kon bijna niet meer staan. Van Elst werd evenals de andere verzetslieden overgebracht naar Kamp Amersfoort waarna hij op de Appelweg in Amersfoort samen met negen andere verzetshelden werd gefusilleerd. In zijn geboorteplaats Bennekom is het Bart van Elstplantsoen naar hem vernoemd.

Verzetsvrienden

Lezend de namen op de 40 sluitstenen zou je zomaar kunnen denken dat de volgorde van naamsvermelding willekeurig zou hebben plaats gevonden. Maar niets is minder waar. Het Comité 'Heldenmonument' wat destijds tijdens de bouw in 1945 als werktitel werd gebruikt voor het comité, had ook zorgvuldig een criterium opgesteld wie op het monument mocht worden vermeld - *'je moest vrijwillig een actieve rol in het verzet hebben gehad , komende uit of wonende in de gemeente Ede en door een verzetsdaad om het leven bent gekomen'.*-

En ook over de indeling van de erebegraafplaats, wat nu een monument is, was al vroeg bij het ontwerp over nagedacht. In het archief van de Gemeente Ede trof ik een schets aan gemaakt destijds bij het ontwerpen en realiseren van het monument waar al zorgvuldig was opgeschreven de indeling waarbij de verzetsgroep van waaruit men werkte het criterium was. Ook werd toen al rekening gehouden met nog mogelijk toevoegingen omdat van enkele personen nog geen officiële doodsverklaring bekend was. Van een groot aantal verzetsstrijders was toen al bekend dat het stoffelijk overschot aanwezig was en dus t.z.t. bijgezet kon worden. Van een achttal was bekend dat ze elders begraven waren of de plek van begraafplaats nog niet bekend is, terwijl hun dood al wel was bevestigd.

Het comité heeft een indeling gemaakt met als uitgangspunt dat de verzetsstrijders en/of hun namen zoveel mogelijk bij elkaar als verzetsgroep komen te rusten.

Staande voor het monument, de eerste zes nissen te gebruiken voor bijzetting en vermelden namen van verzetsmensen die niet in verzetsgroep zijn in te delen maar wel verbonden zijn aan het verzet in de Gemeente Ede. Het betreft hier: Pieter Merlijn, Piet Smit, Ariën Thomassen, Gijsbert Thomassen, Hendrik Dorrestijn, Christiaan Hollebrands, Arie van Hoek, Steven Boonzaaijer, Frederik Jansen en Emile Kerkhoven.

Groep de Nooij

Folkert G. Roosjen, Cornelis Garritsen, Barend Veenendaal en Elbert Veenendaal.

Groep Maanderbuurt

Lambert Braafhart, Aart van Steenberg, Elbertus van Steenberg en Martijn van Steenberg.

Stafleden

Karel E. Weimar, Marinus van den Born, Abraham Streefland, Pieter van Vark, Petrus Rombout, Abraham Du Bois, Simon van den Bent en Leonard G. Lambert.

Verzetsgroep Lunteren

Johannes Kelderman, Gerrit Boonzaaijer, Hendrik van der Mheen, Willem van der Mheen.

Verzetsgroep Bennekom

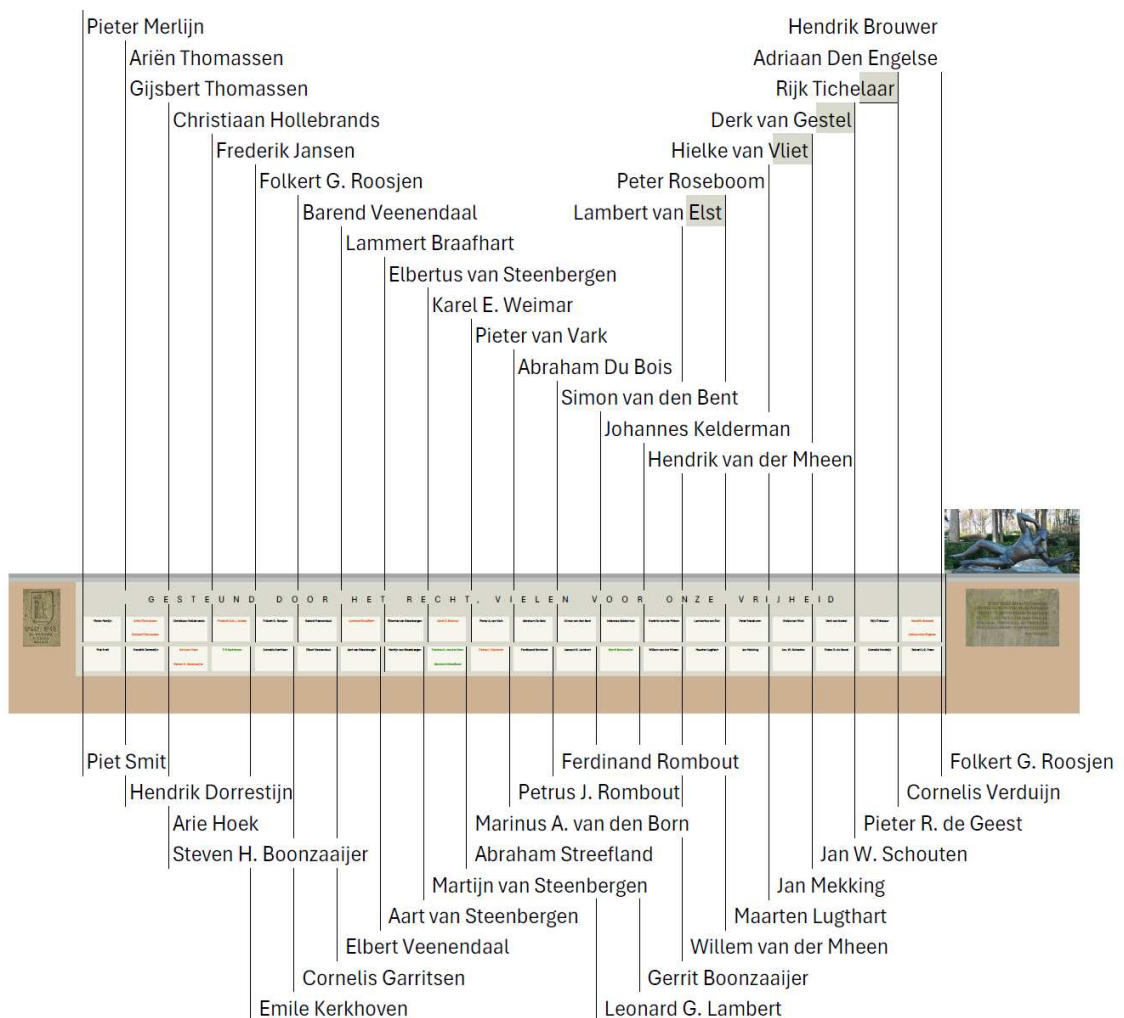
Lambert van Elst, Maarten Lugthart, Peter Roseboom, Jan Mekking, Hielke van Vliet, en Jan W Schouten.

Verzetsgroep van Veen

Rechtsonder Egbert van Veen en de ruimte daarboven Hendrik Brouwer en Adriaan den Engelse.

Verzetsgroep de Vries

Derk van Gestel, Pieter R. de Geest, Cornelis Verduijn en Rijk Tichelaar.

Begraafplaats onbekend

Maar van tien verzetsstrijders is de begraafplaats onbekend. Hun lichaam zijn nooit meer terug gevonden. Ze lieten het leven in of nabij concentratiekampen. Ze kwamen nooit meer thuis maar ook hun lichamen kunnen en konden we geen ere graf geven. Het is fijn dat hun namen op ons Mausoleum staan en we jaarlijks hun namen blijven noemen zodat we ze nooit zullen vergeten. Met eerbied blijven we denken aan: Steven Boonzaaijer, Lammert Braafhart, Hendrik Brouwer, Adriaan den Engelse, Arie van Hoek, Frederik Jansen, Petrus Rombout, Gijsbert Thomassen, Ariën Thomassen en Karel Weimar.

Verzetsmonument en herinnering

Ons Mausoleum is een monument en een blijvende herinnering aan deze verzetsstrijders. Maar ook op andere plaatsen in Ede en daarbuiten is een blijvende herinnering aan het verleden waarbij de namen van deze 44 mannen een rol spelen zoals:

Herinneringsteken Keijenbergseweg

Aan de rand van de bebouwde kom van Bennekom aan de Heelsumseweg / Keijenbergseweg staat op ongeveer 50 meter van de weg een monument van drie keien. Ze symboliseert de drie omgekomen broers van Steenberg.

Henrico Hendriksen, auteur van het boek "De Wormshoef - Waar helden zwegen", schreef speciaal voor de website oud Bennekom het volgende artikel: "Op 8 april 1945 werd in Bennekom, Lunteren en Ede een dertigtal mensen door de Sicherheitsdienst (SD) gearresteerd en opgesloten in de SD-Aussenstelle Lunteren. Een deel van hen maakte deel uit van het verzet, anderen waren bij hen inwonende evacués en onderduikers. Twee van deze gevangenen waren de broers Bertus en Martijn van Steenberg, die allebei actief waren in het verzet. Zij woonden met hun familie op hun boerderij aan de Maanderbuurtweg 44 in Ede.

Na de eerste arrestaties van die dag stonden om kwart voor zeven 's ochtends de SD-ers Abraham Kipp en Theo Schu-macher samen met zes Landwachters ook bij de familie Van Steenberghe aan de deur. Om binnen te komen werd de deur ingetrapt en direct werden de broers Bertus, Jan en Martijn gearresteerd. Nadat ze werden meegenomen van de boerderij wist Bertus het geweer van één van de Landwachters af te pakken en heeft hij er twee doodgeschoten. Hij, zijn twee broers en twee andere arrestanten konden daardoor vluchten. Bertus en Martijn zijn bij de klopjacht die daarop volgde opnieuw opgepakt.

In de Wormshoef zijn de broers vervolgens vreselijk gemarteld door de beulen van de SD. Op 13 april 1945 namen zij Bertus en Martijn mee naar het bos op de 'Keijenberg' in Bennekom. SD'ers Enkelstroth en Haase hadden kort daarvoor het bevel gegeven de beide broers dood te schieten. Rappard, Jansen en Plantinga liepen eerst met Martijn het bos in, die een deken over zijn hoofd kreeg. Ries Jansen schoot hem vervolgens met een pistoolschot in het achterhoofd dood. Zijn lichaam gooiden ze in een kuil en werd met zand bedekt. Hierna werd ook Bertus uit de auto gehaald en op dezelfde plek van achteren dood geschoten. Zijn lichaam lieten ze gewoon liggen.

Het monument bestaat uit drie keien, waarbij de derde kei de andere in de oorlog omgekomen broer Aart (28) symboliseert. Aart werd op 1 oktober 1944 door een SS-er doodgeschoten bij een vuurgevecht in de Maanderbuurt."

Keukenklep

Op het grondgebied van Ede worden door de geallieerden verschillende droppings uitgevoerd, veelal om wapens maar ook soms om geheime agenten te droppen ter ondersteuning van het verzet. De droppings vragen uiterste voorzichtigheid en gaat vaak gepaard met onzekerheid. Verschillende droppings worden succesvol uitgevoerd. Die van 8/9 maart 1945 verloopt ook goed maar gaat mis als de verzetsmensen op weg terug in de armen loopt van de Duitse bezetter die was gewaarschuwd omdat men veel mensen in de buurt zagen langskomen. Het werd de zwartste dag in de geschiedenis van het Edese verzet omdat verzetsmensen werden gevangen genomen en uiteindelijk 17 van deze verzetsmensen werden gefusilleerd waarvan 10 op de Appelweg in Amersfoort en 7 van hen in Loosdrecht.

Op het grondgebied van Ede in de driehoek Lunteren -Wekerom - Ede is een gebied de zogenaamde keukenklep genoemd naar de plek waar veel wilde zwijnen hun voedergebied hebben. Dit is de plek waar het op 8/9 maart 1945 na afloop van de dropping zo gruwelijk mis ging.

Meer hierover is te lezen in het boekje wat de Gemeente Ede in maart 2018 heeft uitgegeven *"Fatale wapendropping Keukenklep 8/9 maart 1945"* in samenwerking met het Platform Militaire Historie Ede en geschreven door Ben Verduijn zoon van verzetsstrijder Cornelis Verduijn. Sinds donderdag 3 september 2020 heeft de Keukenklep een eigen monument.

Een zwerfkei met de tekst:

*"De fatale wapendropping"
In de nacht van 8 op 9 maart 1945
Die uiteindelijk 17 verzetsstrijders
het leven koste.*

*'De Keukenklep'
Gekend in de tijd
Gekerfd in mijn ziek
Die naam die hen
Naar hier deed komen
Wachtend op het manna
uit de hemel
voor de vrijheid
waarvan ze allen
droomden*

Ben Verduijn

Monument Appelweg Amersfoort

Het monument aan de Appelweg is een monument ter nagedachtenis van de executie van tien gevangenen uit het voormalig kamp Amersfoort.

Op 20 maart 1945 werden tegen deze tuinmuur aan de Appelweg in Amersfoort tien personen in het openbaar doodgeschoten. Deze uit Ede afkomstige mensen zaten als ter dood veroordeelden (Duits: Todeskandidaten) in het kamp Amersfoort, nadat zij na afloop van een nachtelijke wapendropping bij de Keukenklep waren opgepakt. De executie gold als vergelding voor de liquidatie in de Westerstraat van de Nederlandse politieman Diederik Lutke Schipholt (lid van de Waffen-SS en gestationeerd bij de politieke dienst van de politie in Amersfoort), door verzetslid J.A. van Dam op 14 maart 1945.

In de muur zijn nog de kogelinslagen te zien veroorzaakt door de fusillade. Ter nagedachtenis aan de fusillade van Gerrit Boonzaaijer, Bart van Elst, Pieter Rutger de Geest, Derk van Gestel, Jo Kelderman, Max Lugthart, Jan Mekking, Ferdi Rombout, Barend Veenendaal en Elbert Veenendaal.

Monument Loosdrecht

Aan de Jaap Zeldenrijkplantsoen in Loosdrecht staat het oorlogsmonument met een stervende mannenfiguur en een duif op zijn rechterarm. Om zijn armen en één been draagt hij gebroken boeien. Het beeld is geplaatst op een zuil en bevat o.a. de namen van tien door de bezetter gefusilleerde personen.

Foto Nationaal Comité 4 en 5 mei

Op 20 maart 1945 werden hier tien mannen gefusilleerd, voor het merendeel (6 daarvan) leden van een Edese verzetsgroep. Deze verzetsstrijders werden opgepakt na een wapendropping (Keuenklep) in de buurt van Ede en overgebracht naar kamp Amersfoort, daar werden zij aangewezen als 'Todeskandidaten'.

Ter nagedachtenis aan de fusillade van Rijk Tigelaar, Cornelis Garritsen, Hielke van Vliet, Folkert Roosjen, Cornelis Verduijn.

Woeste Hoeve

In de nacht van 6 op 7 maart 1945 werd bij de buurtschap Woeste Hoeve per ongeluk een "aanslag" gepleegd op de hoogste Duitse politie-generaal en hoofd van de SS in Nederland, Hanns Albin Rauter. Hij overleefde de aanslag.

Na een dergelijk incident was het gebruikelijk dat de Duitsers represailles namen in de vorm van het fusilleren van gevangen genomen verzetsmensen, bekende Nederlanders en politici.

Bij buurtschap de Woeste Hoeve vond de grootste vergeldingsactie plaats. Uit gevangenissen in Assen, Zwolle, Almelo, Colmschate, Doetinchem en Apeldoorn werden 117 mannen gehaald. De jongste was 17, de oudste 75 jaar. Al deze mannen werden in de ochtend van 8 maart op de plaats waar nu het monument staat, gefusilleerd.

Onder hen de Edese verzetsstrijders Abraham Streefland, Marinus van den Born, Abraham Du Bois en Piet Smit.

Monument Woeste Hoeve - foto P.Plug

Amsterdam, De gevallen Hoornblazer

Op het monument aan de Eerste weteringplantsoen in Amsterdam staat de naam van Pieter Merlijn genoemd. Hij werd op 12 maart 1945 als represaille gefusieerd op deze plek.

Foto Buitenbeeldinbeeld

Utrecht, monument in Fort de Bilt

Het monument in Fort De Bilt in Utrecht is opgericht ter nagedachtenis aan de verzetsstrijders die hier tijdens de Tweede Wereldoorlog door de bezetter werden gefusilleerd. Één van die namen is ook Simon van den Bent hij werd op deze plaats gefusileerd.

foto overgenomen van Wikipedia

Waalre, gedenkteken De Brabantse Soldaat

Het Provinciaal Gedenkteken 'De Brabantse Soldaat' in Waalre is opgericht ter nagedachtenis aan alle Brabantse militairen en verzetsmensen die zijn omgekomen o.a. tijdens de Tweede Wereldoorlog. Op het monument staat ook de naam van Christiaan Hollebrands vermeld

Foto - Nationaal comité 4 en 5 mei

Kranslegging bij Mausoleum tijdens dodenherdenking 4 mei 2025
Foto Rob Renger

5 Overdracht Mausoleum

In de Edesche Courant van Woensdag 6 augustus 1947 die verschijnt in Ede en haar buitendorpen wordt op bijna poëtische wijze een beschrijving gedaan van de "Plechtige overdracht van het Mausoleum" aan het gemeentebestuur en de onthulling van het monument door Z.K.H. Prins Bernhard op 2 augustus 1947.

De krant opent: (Dik gedrukt)

-"Zaterdagmiddag. Op de paasberg met zijn vertrouwde vergezichten over het schone land der Gelderse Vallei is een grote mensenmenigte samengestroomd bij het Mausoleum. Loom waait de halfstok gehesen vlag terzijde van het monument en het vierkante platform aan de rechterzijde gaat schuil achter een tweede vlag, die het bronzen beeld, dat straks door Z.K.H. Prins Bernhard onthuld zal worden, thans nog aan het oog onttrekt. Geduldig wacht de menigte in de brandende zon: de erewacht gevormd door een afdeling artilleristen, staat met geweer aan de voet. Aan de ene zijde voor 't platform stellen zich de nabestaande op, aan de andere kant de genodigden. Daarachter staan de leden der voormalige Binnenlandse Strijdkrachten uit de Gemeente Ede".-

De krant vervolgt: "Ten gemeentehuize vindt intussen de ontvangst plaats der autoriteiten door een commissie, bestaande uit de heren Luit. Koi. b.d. Th. A. Boeree, W. G. J. v. d. Brink, L. R. Middelberg en D. Wildeboer.

Even voor drie uur – De Harmonie speelt zachte koraalmuziek betreden de officiëpersonen het terrein.

Voorop gaan de Commissaris der Koning-in, Jhr. Dr. C. G. C. Quarles van Ufford en oud-burgemeester Middelberg daarachter volgen Generaal J. H. Droste vertegenwoordiger van de Minister van Oorlog, Generaal H. Root, oud-bevelhebber der Binnenlandse Strijdkrachten, de burgemeesters van Ede en Arnhem, de heren J. J. G. Boot en C. G. Matser, Prof. Dr. Ir. j. T. P. Bijhouwer, ontwerper van het Mausoleum, vergezeld van Jan Brands, architect en Dick ten Ham, tuinbouwkundige, de garnizoenscommandant Kolonel W. P. v. d. Abeelen, A. de Ruiter, wethouder Van Veenendaal de wethouders van Ede en enkele vooraanstaande figuren uit de illegaliteit. De Raad der gemeente Ede is vrijwel voltallig aanwezig en ook de Commissaris van Politie, de heer Teseling merken wij op onder de genodigden.

Klokslag drie uur kondigen de signalen van de hoornblazers der Jagers de komst van Z.K.H. Prins Bernhard aan. De persfotografen scharen zich in slagorde, de erewacht presenteert het geweer en begeleid door de heer Wildeboer oud-districtscommandant van de B.S. en Overste Boeree arriveert de Prins, voor deze gelegenheid gekleed in generaalsuniform (battle dress), bij het Mausoleum. Van Spankeren spreekt de aanwezigen als eerste toe.

Hij begint zijn woorden met de mededeling dat het bouwwerk van het Mausoleum inmiddels is voltooid. Dat deze is gebouwd op een zeer bijzonder en daarvoor aangewezen plek, te weten op het trefpunt van voormalig luchtlandingsterrein, het vroegere sperrgebied en Gelderse Vallei als het operatieterrein van de ondergrondse.

"Zij vielen, opdat Nederland leven zou.

Laat ons dat voortdurend bedenken.

Dan spreken zij nog, nadat zij gestorven zijn:

„Holland groeit weer, Holland bloeit weer.

Hollands naam is weer hersteld.

Holland is uit de as herrezen,

zal opnieuw ons Holland wezen.

Stervend hebben zij dit ons gemeld"

Weth. de Nooij - archief Historisch Museum Ede

Vervolgens spreekt de heer de Nooij als voorzitter van het comité stichting Mausoleum. *"Koninklijke Hoogheid! Dames en Heren ! Aangezien wij thans aan het einde staan van een langdurige periode van beraadslaging en opbouw, zij het mij vergund U hierover enkele mededelingen te doen.*

In het voor U staande gebouw en monument als Mausoleum onzer gevallenen in de verzetsstrijd met het omringende plantsoen, ziet U het resultaat van ingespannen arbeid"

Zowel Prof Dr. Bijlhouwer, architect Jan Brands en tuinbouwkundige Dick ten Ham worden bedankt voor hun inspanningen die hebben geleid tot dit monument. En dat deden ze geheel belangeloos. Eveneens wordt de beeldhouwer de Heer Esser en heer Binder als bronsgieter bedankt voor het kunstwerk van de gevallen man.

Gemeentearchief

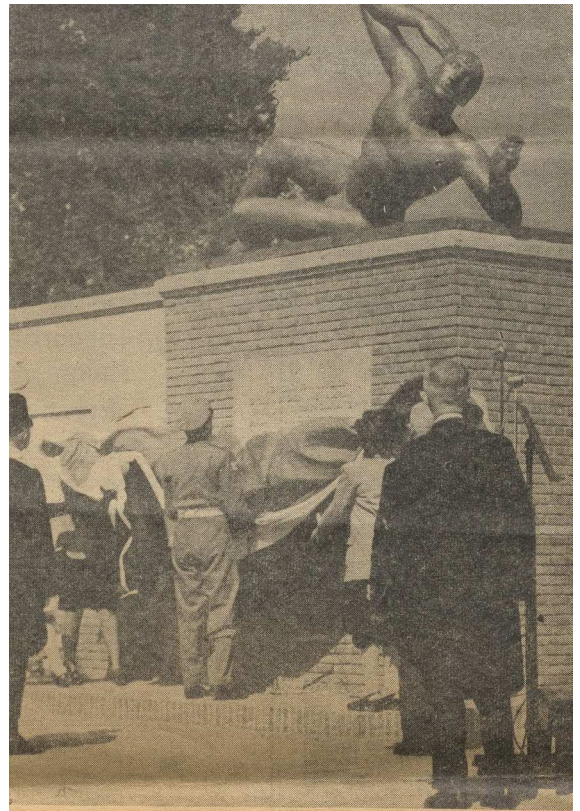
De kunstenaar heeft gepoogd uit te drukken niet 'een gevallene' maar 'de gevallene voor een hoog zedelijk ideaal' een offer, waarvan in de toekomst vrucht zal worden ontvangen. De kunstenaar heeft het 'vallen als beweging' trachten uit te drukken en niet 'het gevallenen zijn als rust'

De Nooij spreekt verder dat het monument de heroïeke ondergrondse worsteling voor de komende generaties bewaard zal blijven.

Een worsteling zo fel en verbeterd, dat het werd een strijd op leven en dood, waarbij aan de zijde van de vijand alle overmacht aan wapenkracht en geoefende manschap was, terwijl aan de zijde van de strijdende ondergrondse leger, beperkte bewapening en geoefendheid, maar een onmetelijke offerbereidheid aanwezig waren. Het aantal gevallen is daarom zo groot in onze gemeente, omdat zij, hier op de grens van Niemansland levende, na de slag bij Arnhem en de actieve medewerking daaraan, de verbitterde haat van de vijand hadden opgewekt. Zo blijven met bloedige letters in de geschiedenis van het verzet aangetekende data als 20 maart 1945, toen 16 verzetslieden werden gefusilleerd.

“Zo is de zware prijs
voor de vrijheid betaald.

Hierna was het aan Z.K.H Prins Bernhard om het beeld van het monument en daarmee het hele monument te onthullen.

Koninklijke Hoogheid! Het moge U behagen ons gedenkteken te onthullen en vorm en gestalte te geven aan het gewrochte monument. De Prins betrad daarop het platform, met een forse ruk ging het vlaggedoek naar beneden en nu vertoonde zich aan de ogen der duizenden omstanders het indrukwekkende bronzen beeld, voorstellende een gevallen strijder, die zich weer opricht.

De Harmonie speelde toepasselijke muziek. Waarna de heer de Nooij het Mausoleum overdroeg aan de opdrachtgever oud-commandant der Binnenlandse Strijdkrachten.

Erewacht in tenue Binnenlandse Strijdkrachten
Foto R. Renger

De oud-commandant Wildeboer richt zich tot Z.K.H. Prins Bernhard met de woorden: 'Als een uwer voormalige ondercommandant welke onder uw bevel de laatste maanden van de grote vrijheidstrijd in dit gewest hebben mogen strijden, komen bij mij vele herinneringen naar voren. Deze gevallen Koninklijke Hoogheid behoorden tot uw voormalig leger. Het ware een grote voldoening dat U als Oud-Opperbevelhebber dezer soldaten, dit monument te hunner eer en nagedachtenis hebt willen onthullen. Ik dank Uwe Koninklijke Hoogheid namens de nabestaanden der gevallen, namens het comité welke de stichting van dit Mausoleum verzorgde, en mede namens de v.m. B.S.'ers, voor de eer, door Uwe K.H. aan onze gevallen gebracht.

"Dit geheel "Paaschberg",
is voor ons geworden een gewijde
plaats, waar wij de besten uit ons
midden willen gedenken en eren.

Nu is ons Vaderland weer vrij, maar Zij mochten deze bevrijding niet aanschouwen en nu rijst de vraag: Had hun offer zin? En dan verwijs ik U naar het slotwoord uit het boek van de Kroniek schrijver der Gemeente Ede Waar hij zegt : „Een volk, dat getrapt en geslagen wordt, dat slaafs alle vernedering ondergaat zonder enige daad van verzet te plegen, dat gelaten afwacht tot anderen 't die vrijheid komen brengen, is zijn vrijheid en zijn zelfstandig volksbestaan niet meer

waard." Dat was hun verdienste, zij hebben medegewerkt aan het voortbestaan van onze natie in vrijheid. Willen wij deze mensen dankbaar zijn, dan dienen wij te tonen dat we die vrijheid waard zijn, hetgeen tot 'n volledige herrijzenis van ons geliefd Vaderland kan leiden.

Nabestaanden der gevallen! Ik weet wat er in U omgaat, gij hebt Uw geliefden moeten missen, op wrede wijze hebt gij er afstand van moeten doen. Doch hoe groot het verlies voor U ook is, gij kunt altijd met trots terug zien op het grote aandeel hetwelk uw geliefden gehad hebben in ons aller bevrijding. Gij ziet het grote medeleven in uw verlies, hetgeen U tot troost kan zijn.

Tenslotte richtte de heer Wildeboer zich tot de Burgemeester van Ede: Door de milde gaven van de dankbare ingezetenen der gemeente, was het de voormalige Binnenlandse Strijdkrachten te Ede mogelijk de opdracht voor dit grote werk te verstrekken. Nu het voltooid is en zijn bekroning heeft gekregen met de onthulling van het monument door Z. K. H. Prins Bernhard der Nederlanden, onze oud-oppperbevelhebber, voel ik mij geroepen, dit monumentale geheel in handen te stellen van de Edese gemeenschap. Moge ik U, mijnheer de Burgemeester als hoofd dezer Gemeente, thans verzoeken dit Mausoleum, waarop de namen van onze dierbare vrienden vermeld staan en waarin van verschillende hunner de laatste resten zijn bijgezet, met het monument en het aangelegde park, te willen aanvaarden,

opdat wij weten dat een liefdevolle verzorging in de toekomst verzekerd zal zijn.

Burgemeester Boot aanvaardde het Mausoleum met de volgende woorden:

Gaarne wil ik namens het gemeentebestuur mijn diepe erkentelijk uitspreken dat dit monument aan onze hoede wordt toevertrouwd, waarbij wij vandaag in het bijzonder onze aandacht schenken aan het indrukken beeld van de gevallen strijder. Een monument, dat op zulk een schone waardige wijze wil vertolken de dankbare gevoelens van onze inwoners voor hen die vielen.

Een monument, tot stand gekomen door liefde en eensgezindheid. Een monument waarop de kunst op zo voortreffelijke wijze zich opnieuw in dienst wilde stellen van de lijdende mensheid.

Burg. Boot geportretteerd door schilder Willink

Een monument geplaatst in een aan natuurschoon rijke omgeving, waar de wijze verten onwillekeurig ons de woorden in herinnering brengen:

“Daar is de strijd voorbij,
Daar wacht de glorierijke Kroon
Daar vindt de ware strijder rust
En ware vrede is zijn loon”.

De heer van Spankeren deelde in aansluiting op de rede van de burgemeester mede, dat het Stichtings-Comité het gemeentebestuur in de toekomst gaarne met zijn adviezen terzijde zou staan.

Daarna legde Prins Bernhard als Opperbevelhebber der B. S. een krans aan de voet van het Mausoleum; Ook werden kransen gelegd door de Commissaris der Koningin uit naam van de Regering, door Burgemeester Boot namens het gemeentebestuur, door de heer Wildeboer uit naam van de voormalige B. S. in de gemeente Ede en Mevr. Z. de Nooy een bloemstuk namens het Comité Stichting Mausoleum.

De plechtigheid werd besloten met het zingen van het eerste en zesde couplet van het Wilhelmus.

Gemeentearchief

Voor zijn vertrek onderhield Prins Bernhard zich nog met familieleden der gevallen verzetsstrijders.

De Prins in contact met familieleden van de gevallen verzetsstrijders - foto S. vd Pol

Het rood, wit, blauw wordt gestreken

Zoals de Edesche Courant het verslag van deze bijzondere 2 augustus begon zo sluit men het verslag ook af.

"Des avonds 8 uur werd bij het pas onthulde Mausoleum op plechtige wijze de vlag gestreken. Een grote wacht van het garnizoen verrichte hier het eerbetoon en vele toeschouwers gaven opnieuw van hun belangstelling en medeleven blijk. Terwijl "De Harmonie" zacht 't eerste couplet van het Wilhelmus speelde haalden twee militairen de vlag langzaam in om haar daarna op de te bergen in het inwendige van het Mausoleum, waar zij zal blijven tot opnieuw in de vroege van de morgen een erwacht zal komen om haar te doen uitwapperen in de wind, ten teken dat het voor deze rood, wit, blauwe vlag was dat zij hier hun rustplaats vonden hun leven gaven.

De heer E.J. van Spankeren, als voorzitter van de regelingscommissie en oud sectie commandant der Binnenlandse Strijdkrachten dankte in een kort woord de militairen voor hun gewaardeerde geste om bij deze plechtigheid de erwacht te willen vormen.

Koninklijke Marechaussee - 4 mei herdenking Mausoleum
Foto R. Renger

Bijzetting Christiaan Hollebrands

Op 26 april 2012 wordt opnieuw een verzetsstrijder bijgezet in het Mausoleum. In het bijzijn van zijn familieleden, onze Burgemeester Cees van der Knaap en Luitenant Generaal Van Putten, commandant van het Wapen der Koninklijke Marechaussee vindt een kleine ceremonie plaats met betrekking tot de bijzetting.

Bijzetting Hollebrands - Foto Omroep Gld.

Luitenant Generaal Van Putten schetste niet alleen het verloop van de leven van Christiaan Hollebrands zoals ook te lezen is in de bijdrage die Betty Busser verwoorde tijdens de 4 mei herdenking een paar dagen later. Maar plaatste de strijd van Hollebrands in het perspectief waarin vele leden van de Koninklijke Marechaussee tijdens en na de oorlog hebben gestaan. "Wij gedenken hen die vielen in de oorlog, en roepen hun heldendaden, hun idealen en hun principes in herinnering. En idealen en principes had wachtmeester Hollebrands zeker. Hij bracht het grootste offer dat van een mens kan worden gevraagd.

Christiaan en vele collega's van Marechaussee, hebben met dappere verzetsdaden het verschil gemaakt. We staan nu hier om slachtoffers te herdenken, nabestaanden te eren, en herinneringen over te dragen. Want het herdenken en herinneren blijft de geschiedenis levend. En dat is nodig. Nodig voor de toekomst met vrede, vrijheid en veiligheid".

Tijdens de 4 mei herdenking in 2012, ruim een week na de bijzetting in het Mausoleum sprak Betty Busser de volgende woorden uit:

- "Christiaan Hollebrands wordt geboren in Ede op 20 mei 1918. Hij woont met zijn ouders, broers en zus op de Kazernelaan 11 in Ede. Op 31 maart 1938 komt hij als dienstplichtig soldaat in dienst bij het 22e Regiment Infanterie in Ede. Hij klimt op tot dienstplichtig korporaal en vervolgens tot sergeant. Na een jaar zit zijn officiële dienstdtijd erop. Christiaan dient een verzoek in om het Vaderland langer te mogen dienen. Hij tekent voor 6 jaar. Dit geeft hem de zekerheid van een baan in overheidsdienst na die 6 jaar. In de onzekere jaren 30 een mooi vooruitzicht voor een jonge man van 21 jaar. Gedurende de mobilisatietijd en de meidagen van 1940 is Christiaan als sergeant-telefonist ingedeeld bij het 22e Grensbataljon. Aanvankelijk zit Christiaan relatief veilig bij de 3e compagnie in Fort Westervoort. Maar 5 weken voor het uitbreken van de oorlog wordt hij overgeplaatst naar de 2e compagnie.

Deze ligt dichterbij de grens in het gebied tussen de grens en de IJssel bij Duiven. Als de Duitse troepen op 10 mei 1940 de Nederlandse grens overtrekken, ziet hij geen kans meer om over de IJssel te komen en wordt hij gevangen genomen. De Duitsers voeren hem als krijgsgevangene af naar gevangenkamp Stalag II-D in Stargard, in Polen.

Na de Nederlandse Capitulatie op 14 mei 1940, proberen de Duitsers het Nederlandse volk gunstig te stemmen en voor zich te winnen. De krijgsgevangenen mogen naar huis terugkeren met groot verlov, wat inhoudt dat ze dus ontslagen worden. De Nederlandse Krijgsmacht houdt op te bestaan. Ook aan Sergeant Hollebrands wordt, op 14 juli 1940 groot verlov verleend. Hij krijgt als voormalig beroepsmilitair de gelegenheid over te gaan naar de Marechaussee. Hier wordt hij ingedeeld als Marechaussee te voet.

Op 8 oktober 1942 wordt hij door de beruchte overste Feenstra beëdigd tot opsporingsambtenaar. Hij dient o.a. in Arnhem, Dieren en Groesbeek.

Christiaan krijgt echter steeds meer gewetensbezwaren bij het uitoefenen van zijn taak als Marechaussee in dienst van de Duitse bezetter. Als hij mee moet helpen bij de arrestatie van Joodse mensen, besluit hij op 17 juli 1943 onder te duiken. Hij neemt daarbij zijn uniform en wapen mee. Dit laatste is voor de Duitse Sicherheitsdienst, de SD, aanleiding om direct een zoekactie te starten. Op 3 augustus is Christiaan nog steeds niet gevonden. De Duitsers geven

daarom de Edese politie opdracht om de vader en moeder van Christiaan te arresteren om hem zo te dwingen zich aan te geven. Christiaan blijft echter ondergedoken en uiteindelijk worden zijn ouders weer vrijgelaten. Via, zijn broer Joop komt hij bij een groep onderduikers terecht in de Biesbosch, met een wirwar aan kreken, grienden, rietvelden en bossen een zeer geschikte plaats voor onderduikers waarbij boten als schuilplaats dienden. Daar sluit hij zich aan bij een Knokploeg.

Op zaterdag 23 september 1944, 3 weken voor de bevrijding van Zuid-Nederland, probeert hij met 2 anderen, enkele Duitse soldaten gevangen te nemen. Zijn revolver weigert echter en hij sneuvelt in een rechtstreeks gevecht met de vijand. Christiaan Hollebrands wordt 26 jaar.

Christiaan deed wat de andere 43 moedige mannen ook deden: "Gesteund door het recht, streden zij voor de vrijheid". En zo is, 67 jaar na dato, Christiaan Hollebrands dus vorige week bij zijn medestrijders bijgezet hier op de Paasberg."

Het is donker op straat.
Je hoort bommen vallen.
En hoopt dat geen je raakt
Je bent bang en hoopt dat oorlog stopt
Terwijl je hart alsmaar sneller klopt
En tot de dag van vandaag zijn we dankbaar
dankbaar voor de mensen die voor ons hebben gestreden
Dankbaar voor het eten dat we elke dag hebben
dankbaar voor elke dag veilig wakker worden zonder zorgen
Dankbaar voor de EU die zorgt dat we veilig blijven
dat zijn dingen waar we dankbaar voor mogen zijn
Dus vertel dit gedicht aan je kinderen en aan hun kinderen
Dan wordt dit nooit vergeten
Namens heel Nederland: Bedankt!

Bovenstaand gedicht is geschreven, door Sep Smith, leerling van basisschool Koningin Beatrix in Ede, ter gelegenheid van de herdenking 4 mei 2025 bij het Mausoleum.

6 Onthulling Tegelgedicht

12 december 2025

Vandaag herdachten en vierde we 80 jaar bevrijding op Erebegraafplaats en monument het Mausoleum op een bijzondere manier. Ben Verduijn onthulde samen met zijn kleindochter Demi het tegelgedicht, welke inmiddels een plek heeft gekregen bij de entree naar het bordes, van het Mausoleum. In gedachtenis aan de verzetsstrijders en in het bijzonder aan zijn vader en haar overgrootvader Cornelis Verduijn.

Foto - P.Plug

Cornelis Verduijn is één van de 44 verzetsstrijder waarvan de naam op het Mausoleum staat en één van de 30 verzetsstrijders waarvan het lichaam in het Mausoleum is bijgezet. Deze onthulling van het tegelgedicht vond plaats op een historisch moment. De dag dat het precies 80 jaar geleden in Ede rouwdag was.

De dag dat met de bijzetting van verzetsstrijder Pieter van Vark het Mausoleum symbolisch in gebruik werd genomen nadat eerder al de lichamen van 25 andere verzetsstrijders waren bijgezet. Die 12e december 1945 was Ede in rouw, waren de winkels in Ede gesloten en was het werk stil gelegd. In heel Ede hingen de vlaggen halfstok vanwege de rouw, de pijn en het verdriet van Ede. Die dag stond in het teken van onze verzetshelden die hun strijd tegen de vijand met hun leven moesten bekopen. Veel van deze verzetshelden stierven door de kogels van het vuurpeloton. Vandaag herinneren we hen 80 jaar later opnieuw. En blijven we deze 44 mannen ieder jaar herinneren zoals tijdens de jaarlijkse 4e mei herdenking in Ede waar we hun namen blijven noemen. Loco Burgemeester Arnold Versteeg stond in zijn toespraak stil bij de historie en blikte terug op 80 jaar geleden.

Foto - P.Plug

Het initiatief dat door de mensen van het toenmalig verzet werd genomen, direct na het einde van de oorlog, om voor hun omgekomen en omgebrachte kameraden een blijvend herinneringsplek te maken.

De Edese bevolking die binnen enkele maanden al 62.000 gulden bijeenbrachten. En waarin met behulp van Canadese militairen die in afwachting waren van de terug reis naar huis hielpen met de bouw van het monument door zand en stenen uit Wageningen en de Betuwe te halen.

In veel gemeenten liggen begraafplaatsen die ons herinneren aan de Tweede Wereldoorlog buiten de bebouwde kom, maar niet in Ede. Ons Mausoleum ligt midden in Ede, middens in een prachtig park waar Edenaren wandelen, hun hondje uitlaten of hun lunch eten op één van de bankjes.

Ook daarin is het Mausoleum uniek.

Foto - P.Plug

Het gedicht van Ben Verduijn is het levende symbool van de kracht van mensen en het goede in onze harten. Soms lijkt het alsof oorlog en geweld iets is wat ons overkomt. Maar niets is minder waar. Achter elke geweer, achter elk kanon, achter elke slachtoffer staat een mens, iemand die een keuze heeft gemaakt om de wapens op te nemen tegen een andere mens. Wandel af en toe langs het Mausoleum, lees de namen van de 44 verzetsstrijders. Zij zijn een voorbeeld van moed en verzet. Laten we ze nooit vergeten.

Vervolgens voerde Betty Busser-Kat het woord. Betty is de vaste speaker van de Gemeente Ede bij herdenkingen en andere officiële gelegenheden en ook lid van de werkgroep 4 mei.

Haar uitgewerkte en uitgesproken tekst was als volgt: Vandaag krijgt het mausoleum zijn eigen gedicht, want dit mausoleum is meer dan een begraafplaats. Meer dan een herdenkingsmonument. Het is vooral een plek van mensen, van 44 verzetsmensen. 80 jaar geleden werd dus Luitenant Pieter van Vark bijgezet. Hij was niet de laatste. Op 21 augustus 1946 werden er nog 2 verzetsmensen bijgezet, dat waren Henk van der Mheen en Simon van den Bent. Als laatste werd Christiaan Hollebrands bijgezet dat was op 26 april 2012, Deze marechaussee werd bijgezet door een peloton van de Marechaussee.

U kent misschien het beeld wel van de 4 mensen van de marchaussee die met grote eerbied dat kleine kistje in de nis schuiven. (zie de foto op pagina 47) In theorie zou het nog een keer kunnen dat er iemand wordt bijgezet. Er zijn verzetsmensen waarvan niemand weet waar ze hun laatste rustplaats hebben gevonden, zij zijn naamloos in een massagraf terechtgekomen, in Neuengamme, Sachsenhausen, Buchenwald, Vught of Amersfoort. En er zijn verzetsmensen die in hun eigen omgeving zijn begraven op verzoek van de familie. Het zijn moeilijke afwegingen in die hectische periode na de bevrijding wie wel en wie niet hier bijgezet mogen worden. Er is een commissie in het leven geroepen en het criterium wordt: Dat je vrijwillig een actieve rol in het verzet moet hebben gehad, komende uit of wonende in de gemeente Ede en door een verzetsdaad om het leven bent gekomen.

Op het mausoleum ziet u 40 sluitstenen, er staan 44 namen op en er zijn 33 mensen bijgezet. Dit beschermd Rijksmonument is 30 meter lang en 4,5 meter breed. Helemaal links op het monument staat de tekst: 1940-1945, De dankbare bevolking van Ede. Over de lengte van het monument: Gesteund door het recht, streden zij voor de vrijheid. En op het rechterpaneel de Bijbeltekst uit Joel 1, vers 2 en 3 *"Is dit geschied in uwe dage, of ook in de dagen uwer vaderen? Vertelt uwen kinderen daarvan en laat het uwe kinderen hunnen kinderen vertellen en derzelver kinderen aan een volgend geslacht."*

Foto - Pieter Plug

Daarboven het beeld van de liggende man die zowel leed als verzet uitstraalt. 44 namen dus. Allemaal mensen met een verhaal. Heel kort wil ik u het leven schetsen van Pieter van Vark. Hij wordt in 1886 in Den Haag geboren, verhuisd op 19-jarige leeftijd naar Ede, wordt beroepsmilitair en gaat bij de bereden artillerie en wordt daar instructeur. In 1915 trouwt hij met Jansje en ze krijgen 5 kinderen. Het gezin woont op de Lunterseweg in Ede. Ze zijn buuren van de in het verzet bekende Derk Wildeboer. In zijn hele carrière als beroepsmilitair heeft Pieter van Vark veel militaire contacten opgedaan.. Hij weet onopgemerkt een web van kennis, hulp en vluchtroutes op te bouwen. Hij heeft inzicht in de sterkte van de bezetter, hij spioneert en speelt gegevens door naar het verzet. En hij behoort tot de staf van de Edese Binnenlandse Strijdkrachten. Als militair beschikt hij in huis over een voor de Duitsers verborgen vooroorlogse militaire telefoonverbinding. Een telefoonverbinding die in september 1944 na de luchtlandingen levens redt.

Vanuit huis belt hij en regelt belangrijke verzetszaken voor Pegasus 1 en 2. Pegasus 2, mislukt helaas in de ochtend van 18 november 1944. De Duitse SD verricht vele arrestaties en een groot deel van de Edese verzetsstaf duikt onder. Pieter gaat echter door met het verzetswerk. Er is nog zoveel te doen. En de bevrijding lijkt nog maar een kwestie van tijd. Net over de Rijn zitten de bevrijders al.

Op 1 december '44, wordt Pieter gearresteerd door de Sicherheitsdienst en naar de SD cellen in de Wormshoef in Lunteren gebracht. Niet zijn verzetswerk wordt hem noodlottig en ook niet zijn mede verzetsmensen die opgepakt worden en zijn naam noemen. Nee, het is het illegale verzetskrantje in Ede, De Eendracht. Het stencilblaadje met dagelijks nieuws dat van Radio Oranje, Herrijzend Nederland en de BBC wordt overgenomen. Pieter overhandigt dit strengverboden krantje o.a. aan een oud leerling. Deze gevangen genomen oud leerling wordt onder grote druk gezet en noemt de naam van Pieter.

In de Wormshoef, wordt Pieter niet zachtzinnig verhoord en gemarteld maar de militair zwijgt. Pieter drijft met zijn zwijgen en ijzeren militaire discipline zijn beulen tot wanhoop. Op 21 december 1944 wordt Pieter overgeplaatst naar Velp. Dat is althans was ze tegen hem en zijn gezin zeggen. Onderweg bij Heelsum wordt Pieter door de SD uit de auto gesleept, onder struiken gelegd en geëxecuteerd.

Vele maanden later, zelfs pas na de bevrijding krijgt zijn gezin het bericht van zijn executie.

Op 12 december 1945 is het stil in Ede. De winkels zijn dicht, de vlaggen hangen halfstok. 4 zwarte paarden trekken een zwarte koets met een lijkst. Gevolgd door een stoet van meer dan 800 mensen op weg naar de mis in de Katholieke kerk door naar de rouwdienst in de Oude kerk. Uiteindelijk komen ze hier bijeen om de bijzetting van Pieter van Vark bij te wonen en tevens alle gesneuvelde verzetsmensen te herdenken. Derk Wildeboer, leider van het verzet in Ede en vele verzetsmensen van de Veluwe die het overleefd hebben en afscheid komen nemen, weten dat zij hier niet gestaan zouden hebben als Pieter van Vark niet gezwegen had. Pieter van Vark, deed wat de andere 43 dappere mannen ook deden,

"Gesteund door het recht, streden zij voor de vrijheid."

Het woord is daarna aan Ben Verduijn als maker van het gedicht.

Ben geeft de volgende toelichting:

"Als zoon van één van de, op de grafafsluitplaten van het Mausoleum genoemden, verzetsstrijders en als auteur van dit gedicht zou ik graag uw aandacht willen vragen voor de reden van het schrijven hiervan. Opgegroeid in een altijd aanwezige sluier van gemis en verdriet, ben ik deze na mijn 36ste jaar gaan inzetten, om op zoek te gaan naar antwoorden. Zij werd dan ook meer dan 40 jaar, mijn tochtgenoot en mijn sleutel, voor het openen van tientallen deuren. Deuren waarachter ik dezelfde, mij zo bekende, sluier ontmoette. Maar waar ik buiten het vaak nog niet verwerkte verdriet en gemis, wel het trots uitgesproken woord "daarom" kreeg te horen. Een "daarom" waarvoor was ingezet! Een daarom, dat mij diep aangreep, en mij dwong, de gevallen zelf het laatste woord te geven. In de hoop, dat dezen de lezers ervan zullen blijven aanspreken.

Foto - P.Plug

Mijn dank gaat uit naar hen, die het plaatsen van dit gedicht, mogelijk hebben gemaakt. En met mij de overtuiging deelden, dat met de plaatsing ervan, op deze plek, nu 80 jaar later, de ware intentie van dit, door de Edese bevolking geschonken Ere graf, is voltooit.' Op zaterdag 2 augustus 1947, werd het Mausoleum, als zijnde een 'Erebegraafplaats' officieel door Prins Bernhard en burgemeester J. Boot geopend.

Ben Verduijn en zijn kleindochter Demi onthullen het tegelgedicht.

Foto - P.Plug

De bijeenkomst wordt afgesloten met muziek van de 'Lone Piper' Marjolein Ridder.

Het Mausoleum

Ken mijn verhaal en ken mijn streven.

In mij rust niet alleen de dood,

maar ook de roep tot leven.

Ken dan mijn kracht van hoop

en moed, die niet de haat,

maar de liefde voedt.

Zoveel geuit in een laatste gebed,

dat ons als naasten,

naast onze naasten zet.

Ben Verduijn

Verantwoording

Ik heb geprobeerd hieronder een weergave te geven van de bronnen welke door mij zijn geraadpleegd.

Archieven

- Gemeentearchief Ede
- Nationaalarchief, Den Haag
- Vereniging Oud Ede
- Historisch Museum Ede
- Platform Militaire Historie Ede

Afbeeldingen en foto's

- Archief Gemeente Ede
- Historisch museum Ede
- Archief Vereniging Oud Ede
- André Hartgers
- Rob Renger
- S. vd Pol
- Pieter Plug

Geraadpleegde bronnen

- Marechausseecontact ://www.marechausseecontact.nl
- Kerndotter, 75 jaar bevrijding 2020
- EdeStad o.a. Bijzetting Hollebrands 26 april 2012
- Dodenakkers www.dodenakkers.nl
- Herinnering voor de toekomst - Jan Durk Tuinier
- Website Gereformeerdekerken.info
- Door de vrijheid geroepen, Ben Verduijn
- Mijn schild ende betrouwen, Ben Verduijn
- Blijf ik tot in den Doet. Ben Verduijn
- Terwijl het hart naar eed'le fierheid streeft, Ben Verduijn
- Ede 1940-1945, Vincent Lagerwijn & Gert Plekkringa

